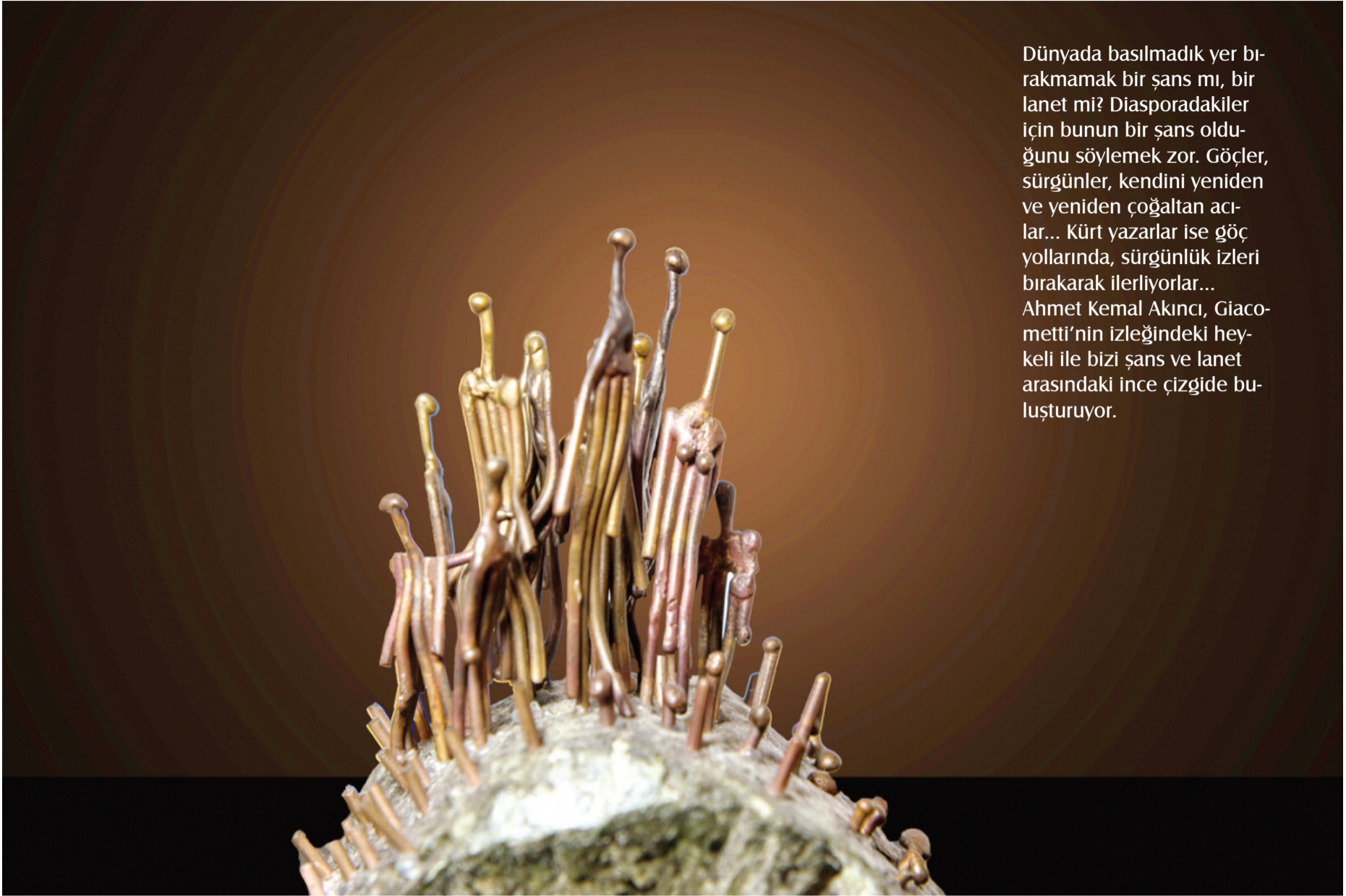

Kürtlerin dillerarası yolculuğu

Dünyada basılmadık yer bırakmamak bir şans mı, bir lanet mi? Diasporadakiler için bunun bir şans olduğunu söylemek zor. Göçler, sürgünler, kendini yeniden ve yeniden çoğaltan acılar... Kürt yazarlar ise göç yollarında, sürgünlük izleri bırakarak ilerliyorlar... Ahmet Kemal Akıncı, Giacometti'nin izleğindeki heykeli ile bizi şans ve lanet arasındaki ince çizgide buluşturuyor.

Zaman, ne zaman başlar? Sesler ne zaman başlar? İlk söz, kulağa okunan ilk dua, ilk kaygılar, insan olduğumuza dair ilk tanıklıklar... İşte buradayım... Zamanın başladığı yerde...

Amedli fotoğrafçı Lezgin Kani, Amed Süryani Kilisesinde henüz birkaç günlük bebeğin vaftiz edilmesini objektifinden yansıtıyor. Zamanın ne zaman başladığını da fotoğraf anlatıyor...

Ve Daha.. İlk ikrar ile ilk aşk ilanı

- Düşe kalka da olsa, yani “edebi Kirmanckî” ile bir-iki paragraf yazmak bile bazen ayları bulsa da, hem yazma ve hem de kimi şiir ve metinleri anadile kazandırma süreci de başlar. Bu yazma ve çeviri denemeleri esasen anadili daha iyi öğrenme ve sentaksından semantiğine, morfolojisinden etimolojisine, anadilin felsefesini ve diğer dillerle tarihsel ilişkilerini de daha iyi anlamaya katkı sunar.

Mehmet ÇETİN

İlk ikrarı anadili olan ancak erken yaşta anadilinden koparılarak dayatılan dil/diller karşısında kekeme bırakılan çocuk gün gelir anadilinin yurduna döner, 1970’li yılların başıdır. Muhtemelen Hay emaneti bir ceviz ağacının yaz gölgesinde, çocukluktan gençliğe ev-

rildiği ilk “ilan-ı aşk” uğraşındadır. İkisi de egemen dil eğitiminden geçirilmiş, ve aşk ilanı o dil ile yapılabilecekken dönemin popüler şarkılarından biri anadile çevrilir, ve aşk ilanı da o şarkı ile yapılır; “waştîya mi be tu mi re mekê nî najî..”(1)

Zamanın seyri ölüm-kalım uğraşındadır; 12 Eylül yılları; yakkalar, yıkımlar, sürgünler, zindanlar... Hücresinde bir tür “tanrısal” yalnızlığı yaşayan tutsak işkence ile teslim alınmasına karşı fiili direnişini her seferinde anadili ile seslendirdiği kilamlar ile karşılar... Sorar ardısıra; “o ki bu yaraları anadilin kilamları iyileştiriyor; o ki, ruhsal ve duygusal sığınağı anadildir ve edebiyat yapmayı da niyet edinen bir süreç öngörüyor, “ma” neden anadil ile değil de... Gerçi anadili ile nasıl yazacağını henüz tam olarak bilmesede hücre duvarına kazınmış sloganların yanına bir slogan kazır ki anadili ile ilk kez yazdığı olur bu; “bira, serba ma waxte merdeno nika...”(2)

İlerleyen süreçlerde düşe kalka da olsa, yani “edebi Kirmanckî” ile bir-iki paragraf yazmak bile bazen ayları bulsa da, hem yazma ve hem de kimi şiir ve metinleri anadile kazandırma süreci de başlar. Bu yazma ve çeviri denemeleri esasen anadili daha iyi öğrenme ve sentaksından semantiğine, morfolojisinden etimolojisine, anadilin felsefesini ve diğer dillerle tarihsel ilişkilerini de daha iyi anlamaya katkı sunar.

Artık zindan sonrasıdır, ki 90’lı yılların başıdır; anadile dair anlama çabası sürecinde karşılaşılan tartışmalar, özellikle de anadilin aidiyetleri üzerinden yaşanan erken kırılmalar, yasaqlar ötesi kimi “derin” müdahaleler de, anadilin, yani kadim Kurdî dil Kirmanckî’nin (Kirdkî, Dimilkî, Zazakî) yazılı külliyat oluşturma sürecini geciktirir. Yakın yıllarda sözlük, gramer, yazım kuralları gibi alanlarda yazılı kaynak ve şiir, roman, öykü gibi estetik yapıtlar belli bir birikim sağlasa da, bunun, dilin yakıcı ihtiyaçlarını karşılamaktan henüz uzak olduğu söylenebilir. Bir de bu yapıtların -doğal sayılabilecek estetik düzeyi meselesi ve daha pek çok şey...

Çeviri kolektifleri mi?

Özellikle 90’lı yıllarda yoğunlaşan o, evlerinin, köy ve kentlerinin, ezcümle yurtlarının başlarına yıkılması, yakılması ve

yine sürgünler sonrası, bu dilin evlatları dağıldıkları yeryüzünün pek çok dili ile yüz yüze gelir. Varoluşsal çaba bu dilleri olabildiğince iyi öğrenerek yaşama tutunmayı önceler. Yoksanmış ve en az yüz yıl öncesinde soldurulmak istenmiş, UNESCO’nun da tespitiyle “tehdit altındaki” bir dile dönüşmüş anadilleri, yaşadıkları hayatları karşılamaya yetmez hale gelir. Son yüz yıllık gelişmeler içerisinde sanatta, edebiyatta, teknolojiye ve sayılabilir diğer alanlardaki gelişmeleri içeren bir literatür oluşturma gücünden yoksun düşürülür, kekelemeleştirilir, solgun bir zamana hatıra bırakılmak istenir. Kurdî kurumlar öncelikli olmak üzere, diğer kimi Kirmanckî-Zaza çevre ve şahısların gazete, radyo-tv, web vb. ifade araçları üzerinden dili geliştirme çabası sürse de tehdit altındaki bu dil ile ilgili, bu dilin “tham”ını ve tarihsel sözlü birikimini açığa çıkarmak, çağın ihtiyaçlarını karşılayacak yazılı halde dile kazandırmak için yeterli bir iklim henüz ve hala yaratılmamış olur.

Bunun için öncelikli ihtiyaç, yazmak; edebiyatın hemen her türünde yazmayı denemek, etimoloji ve karşılaştırmalar yoluyla dilin nüanslarını keşfetmek, son derece zengin sözlü geleneği yazılı yapıtlara kazandırmak, yeni söz ve söyleme biçimlerini belki daha bir “edebi” cesaretle önermek; bölgesel kimi farklılıkları -ağız ve hatta lehçe farklılaşmasını- ilk elden ortak kazanım kılmak, bu birikimi oluşturan emek ürünlerine ve özellikle de yazılı yayınlara katkı ve dayanışma sunmak ve daha pek çok şey...

Daha pek çok yol ve yöntem önerilebilir yazmanın yanı sıra. Ancak kendini dayatan bir gereksinim olarak “çeviri” üzerinden de düşünülürse, kimi dünya dillerini ana dillerinden daha iyi kullanır hale gelen ve o dillerde hayatlarını sürdüren, ancak etnik aidiyetleri üzerinden anadil sürecine de katılmak isteyen bu dilin evlatlarının emek, bilgi ve birikimini bir araya getirmek, birbirinden öğrenmeyi kolaylaştırmak, anadili “folklorik” bir görünümünden kendi derinliğine kazandırmak gibi süreçler için “çeviri kolektifleri” önerilemez mi mesela?

Kastedilen şu olabilir; anadili öğrenme ve yazma denemelerine, bileşimini, çalışma biçimini kendilerinin belirleyeceği çeviri kolektifleri önerilemez mi, bir danışma ve dayanışma ağı ile beslenemez mi, teknolojinin ve iletişim imkanlarının olduğu yer dikkate alındığında -yapay zeka algoritmaları hariç değil- daha yaygın ve etkin ifade araçları yaratılamaz mı; bu dilin insanları “her vas koke xo ser beno kewe”(3) dediler her zaman ve hayat bunu her fırsatta doğrulasa da, çeviri yolu ile anadile kazandırılan ve belli bir estetik seviyeye tekabül edecek bu ürünler anadildeki derinleştirme süreçlerine de katkı sunmaz mı ve daha pek çok şey...

Ezcümle; on yılları bulan anadil ile edebiyat yapma ve çeviri denemelerinden edinilen kişisel bir çıkarsama olarak,

- On yılları bulan anadil ile edebiyat yapma ve çeviri denemelerinden edinilen kişisel bir çıkarsama olarak, Kirmanckî’nin yazılı literatürünü geliştirmek için, kardeş diller öncelikli olmak üzere diğer dünya dilleriyle dillerin eşitliği düzleminde ilişkilenecek, “çeviri” üzerinden anadile yeni söz ve söyleme biçimleri kazandırmak son derece etkin bir imkan olabilir.

Kirmanckî’nin yazılı literatürünü geliştirmek için, kardeş diller öncelikli olmak üzere, diğer dünya dilleriyle dillerin eşitliği düzleminde ilişkilenecek, “çeviri” üzerinden anadile yeni söz ve söyleme biçimleri kazandırmak son derece etkin bir imkan olabilir. Yine de bu mesele kişilerin niyet ve çabasıyla hallolmayacağına göre sürecin bir kurumsal karşılık da talep ettiği de açık olsa gerekir. Böylece çeviri kolektiflerinin yanı sıra benzer çabaları da ortak bir mecraya kazandırma imkanı da yaratabilir. Bu hem yazma ve yaratmaya dair bir cesaretlendirme olur, hem de bu birikimi toplumsallaştırmak için ihtiyaç duyulacak yeni ifade araçlarının birlikte yaratılmasına katkıda bulunabilir. Nihai önerme ise anadilin yurdunda yaşamak ve yaşatmak olur ki hatırlanabilir hemen; “kotî mordemî bideco cane xo oca do, vane..”(4)

*

- (1) Sevgilim gel sen bana yapma bu nazi.
- (2) Kardeş, bizim için ölüm vaktidir şimdi.
- (3) Her bitki kendi kökü üzerinde yeşerir.
- (4) İnsanın neresi acısa, canı oradadır, derler.

Kürtçe edebiyatı çeviri sahnesinde

Kürtçe kitapların Türkçe veya Fransızca çevirileri Kürtçeyi ve Kürt ulusunu kuşkusuz "özgürleştirmez", ama dominant dilin üstünlüğü ve rahatlığını kabul etmiş olan ve bu anlamda ezilmişliği kabullenmiş olan Kürtler için Kürtçe edebiyatını Türkçe okumak normaldir. Ve yazarlar da bu gerçeği bir anlamda kabul etmişlerdir.

► Sibel ER-İbrahim Seydo AYDOĞAN

Çeviride aslanan bir yazarı veya eseri başka bir dilin okuyucularına sunmaktır. Dillerin ilişkilerinden ziyade, birbirleri üzerinde olan iktidarları elbette dominant dilin yazarlarının ve edebiyatının da domine dilin okuyucuları ve pazarı açısından ilgi alanı haline gelmesi kuşku götürmez bir gerçekliktir. Diller elbette ki dilbilimi açısından eşit seviyededir. Hiçbir dil bir diğerinden daha zengin veya güçlü değildir; ancak, sosyal veya ekonomik, daha da önemlisi siyasal alanda diller arasında, Fransız sosyolog Bourdieu'nün de dikkat çektiği gibi, ciddi bir hiyerarşi vardır. Bu hiyerarşi kolonyalizm döneminden kalma sebeplerle beraber, global ekonomi ve siyasetin de etkisiyle farklı ölçütler üzerinden şekil alır. Bu durumda, çeviri alanında yapılan çalışmalarda da dominant ve domine dillerden bahsetmek ve çeviriyi, dillerin bu etkileşimi üzerinden okumak da yanlış olmayacaktır.

Özellikle sömürge halkların dillerinin çeviride az ilgi görmesi ve az gelişmiş ülkelerin dillerinde yazan yazarların da İngilizce ve Fransızca'da az bilinmesi ancak bu sebeple açıklanabilir. Örneğin, çok iyi bir romancı olan Orhan Pamuk, Nobel Edebiyat Ödülü'nün yanında aynı zamanda Fransa'da defalarca en büyük roman ödülleri almış olmasına rağmen, Fransa'da sıradan bir Fransız romancı kadar okunmakta ve eserleri bilinmemektedir.

Çeviri yazıdan daha önceydi

Diller arasında çeviri, insanlığın ilk çağlarından beri var olan ötekilerle iletişim ve alışveriş ihtiyacına dayanmaktadır. Eski Yunanlar kendilerinden olmayan bütün dillere "barbar" derlerdi ve Yunanca dışındaki bütün dilleri küçümserlerdi. Oysa, Mısırlılar ve Sümerler için aynı durum söz konusu değildi. Arkeoloji araştırmaları, özellikle 19. yüzyılda önemli kalıntılara ulaşılmış ve çeviri eyleminin çok daha eskilere dayanabileceğini ispatlamıştır. Yazının mucidi kabul edilen Sümerlerden kalma üç dilli tabletler, çevirinin yazıdan çok daha önce var olduğunu anlamamıza yetmektedir. Aynı zamanda günümüzde British Museum'da muhafaza edilen eski bir tablette, Yunanca ve eski Mısırca'nın birlikte kullanıldığı iki dilli bir metne rastlanmaktadır. Eski Mısır'da tercümanların yönetime sürekli eşlik ettiği bilinmektedir. Diğer yandan, gerek İncil ve gerekse Kuran, Hz. Yusuf'un hikayesinde eski Mısır döneminde sarayda tercümanların olduğuna ve asil bir konumda bulunan bu tercümanların Firavunların farklı diller kullanan halktan kişilerle ilişkilerinde önemli bir rol aldıklarına şahitlik etmektedir. O dönemde, tercümanlar aynı zamanda siyasi elçi olarak Firavun adına göreve gider ve diplomat rolüne bürünürlerdi.

İlk Romalılar döneminde

Edebiyat çevirisi ise ilk olarak Romalılar döneminde bilinir; Romalılar Yunanca şiirleri ve felsefi eserleri Latinceye çevirerek bu alanın ilk önemli örneklerini vermişlerdir. Çeviriyle beraber, artık Yunan edebiyatı Romalıların da "mülkü" haline getiriliyordu. Romalılar aslında sadece çevirmezlerdi, çünkü çevirirken ne yazarın özgün stiline ne de metnin özelliklerine sadakati dikkate alır, bir anlamda, metni yeniden yazar veya adapte ederlerdi. Dini metinlerin ve kitapların çevrilerek yorumlanması veya hedef dile çevrilerek yayılması ise çevirinin ve çevirmenin siyasal ekonomik ve inançsal yayılmacılıktaki etkisi ve önemini ayrıca göstermektedir.

Rönesans döneminde de, çeviri işlemleri aynı şekilde devam ederken, Romalılarda olduğu gibi, çeviri kendi dillini zenginleştirme için yapıyor, asıl (orijinal) metin hedef dilin kuralları ve kaidelerine uygulanıyordu.

Çeviriler edebiyatı da geliştirdi

Bu durumu en iyi gösteren örnek, Malherbe'in Des lettres à Lucilius çevirisidir. Çevirisinde, Malherbe hiçbir şekilde asıl metni dikkate almamış, yazarın (Senèque) stiline önem vermemiş ve hatta eski klasik Yu-

nanca metinlerdeki belirgin ortak özellik olan tekrarları silerek metne müdahalede bile bulunmuştur. Yani Malherbe, Fransızca'ya çevirirken aslında ana metni "akıcı" kılmıştır. Fransız çeviri teorisyeni ve eleştirmen Antoine Berman, o dönemde yapılan çevirilerin önemini vurgularken, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa genelinde çevirinin yazmak ve üretmek ile eşdeğer olduğuna işaret eder. Çeviriler sayesinde, milli diller ve edebiyatlar da geliştiriliyordu. O dönemde, Nietzsche'nin deyişiyle "çevirmek fethetmek anlamına geliyordu".

Yeraltında gelişen Kürt edebiyatı

Tüm uluslaşmış halkların edebiyatları çeviri ile zenginleşmiştir. Türkçenin gelişimi için de özel çeviri komisyonlarının kurulduğu ve yazılı Türk edebiyatının da bu şekilde geliştiği zaten bilinmektedir. Günümüzde bu fenomen Kürtçe için de geçerlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, özellikle Cumhuriyet kurulduktan sonra, siyasal hegemonyanın dil meselesinin "milli beka" sorunu olarak değerlendirilmesiyle, ülkede konuşulmasına rağmen "ortak dil" için tehdit olabilecek diğer bütün diller yasaklanacaktı. Kürtçenin yasaklanmasından dolayı, illegal ve yeraltında gelişen bir Kürt edebiyatı oluşacaktı.

Edebiyat devletin yokluğunda çıkar

Elbette o yasaklar içerisinde Kürtçe yazmayı normal bir yazarlık hareketi olarak analiz edemeyiz. Kürt yazarlarına, "neden Kürtçe yazıyorsunuz" sorusunu sorarsanız, ilk etapta bu tercihin siyasal bir değerlendirmesiyle karşılaşsınız. Kürt yazarların hepsi an az iki dil bilirler, Kürtçe ile birlikte Türkçe, Arapça veya Farsça bilirler; Avrupa'da yaşayanlar ise en az üçüncü bir dil bilirler. Bu yazarlar Kürtçe değil de başka bir dilde yazmış olsalardı elbette okuyucu kitleleri daha büyük olabilirdi. Fransız edebiyat sosyologu Pascal Casanova, République Mondiale des Lettres isimli eserinde (Dünya Edebiyatı Cumhuriyeti) der ki, edebiyat mekan olarak bir devletin yokluğunda ortaya çıkar; bu tür durumlarda, örnek olarak 19. yüzyılda İrlanda'da veya Katalonya'da politik ve edebi hareketler eşzamanlı olarak görülmüşlerdir.

Kürtçe yazmak bir siyasal eylemdir

Ezilen ulusların hak arayışında domine dil de bu anlamda aynen dominant dil gibi bir "beka meselesi" olarak değerlendirilebilir. Çünkü, İsveçli antropolog Mondher Kilani'nin de belirttiği gibi diller arasındaki bu dominasyon ilişkisi aynı zamanda halklar arasındaki dominasyonun da motorudur ve onun devamlılığıdır. Ezilen halkların dilleri, işte bu yüzden yasaklanıp iktidar, ekonomik ve sosyal alandan uzaklaştırılmaya çalışılır. Çünkü dille beraber, asıl hedeflenen, o dili konuşan halkın üzerindeki iktidarın sürekliliğidir.

Bu nedenle, Kürt yazarları için Kürtçe, devletsiz yazarlığın kurumlarının yerini tutmaktadır ve bu kurum etrafında son 30 yıldır yeni bir cemaat gelişiyor. Bundandır ki Kürtçe yazmak siyasal bir eylem mekanı oluşturmak olarak ele alınabilir. Kürtçe yazmak aslında ona göre bir milli savunma "görevidir" de aynı zamanda. İlk Kürt yazarlarının siyasal hareketten gelmeleri de bu sebeple tesadüf değildir.

Kürtçe eserler neden egemen dillere çevrilir?

Kürt yazarların Kürtçe yazmalarının nedenlerini biliyoruz, peki bu yazarların kitapları neden dünyadaki diğer egemen dillere çevrilir? Okuyucuları kimlerdir, çeviriyi de bir ulusal görev olarak ele alabilir miyiz veya başka bir dilin edebiyatı mı oluyor o çevrilen kitaplar tıpkı Romalılarda olduğu gibi?

Elbette, günümüzde çeviriyi sadece bir dilin edebiyatını zenginleştirici yönüyle ele almak kısıtlayıcı olur. Bu durum, sadece baskı altındaki diller için geçerlidir. Çeviri milli edebiyatın dünya sahnesinde var olma/görünme şansını da. Özellikle de az gelişmiş ülkelerin kendi mekanında egemenleşmiş dilleri için, daha egemen bir dile çevrilmek her yazarın erişemeyeceği bir durumdur.

Fransızca Cegerxwîn'in şiirleri, Mehdi Zana'nın hapisane anlatısı, Erebe Şemo'nun Şivanê Kurmanca'sı, İbrahim Ehmed'in Jana Gel'i ve Ehmedê Xani'nin Mem û Zîn'i bile çevrilmiştir. Ancak bu önemli eserlerin Fransızlar tarafından bilindiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü oryantalist bakışa sahip olan Fransız okuyucu, daha çok İngiliz ve Amerikan edebiyatı okumaktadır ve o dilin kültürüne ilgi duymaktadır.

Genel tabiriyle, çeviri halklar arasında bağ kurmak, bir köprü oluşturmak için yapılır. Çeviri ile beraber aradaki dil engeli ortadan kalkar ve ötekinin mesajı anlaşılır hale gelir. Ancak, eğer bu diller arası geçiş egemenlik ilişkisi dışında olursa, değerlendirmeler zayıf kalır.

Kürt yazarlarına göre ise çevirinin elbette "ulusal" hareketin tanınmasına yardımcı olmak için yapıldığı söylenir. Çünkü ezilen veya domine dilin dominant dillere çevrilmesi, sadece daha geniş bir okuyucu kitlesiyle iletişime geçmek ve dominant dilin pazarından yararlanmak için yapılır. Bireysel edebi üretiminin kendi dilini temsil etmesiyle beraber, doğal olarak, dış dünyada o dili konuşan halkın da bilinmesine ve tanınmasına yardımcı olunur.

Sömürge kültürün dayattığı dil hiyerarşisi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çevirinin bir "normal" süreci vardır. Fakat domine dillerin edebiyatları için, yani egemen olmayanlar için, çeviri eylemi bu normalliğin ötesine çıkarak, yazara da böylece kutsal bir misyon yükler ve bu durum yazarın kendisinin de kutsanmasını sağlar. Casanova bu anlamda haklı olarak "Büyük bir dilde çevirmek bu edebiyatın (egemen olmayan) dünya edebiyatlarına girmesini sağlar" der. Ezilen bir dilin yazarının egemen bir dile çevrilmesi, aynı zamanda o yazara bir meşruiyet de tanır ve Casanova'nın deyimiyle, bu çeviri onun için aynı zamanda bir edebiyat sertifikasıdır. İşte bu meşruluk veya sertifika için dominant dilden geçme gereksinimi bile sömürge kültürünün dayattığı dil hiyerarşisi ile açıklanabilir.

Mehmed Uzun Türkçe çeviriyle popüler oldu

Modern Kürtçe edebiyat yazarı Mehmed Uzun, Kürt yazarları arasında en popülerleri, en çok tanınanıdır. Uzun, 1985'te yazarlığa başlar, ilk romanları, orijinali yayınlandıktan bir kaç yıl sonra öncelikle Kürtçe üzerinde "doğrudan dominant" olan Türkçeye çevrilir. Elbette Türkçeye çevrilen kitapları çok ilgi görür. Ancak, böylesi bir çeviri işleminin dikkate alınması gereken bir özelliği daha var ki kesinlikle gözardı edilmemelidir. Türkiye'de yaşayan Kürtlerin ezici bir çoğunluğu kendi dillerinde okumayı bilmezler. Okuyucu Kürtler genelde Türkçe üzerinden okuma yaparlar. O halde, Mehmed Uzun aslında sadece Kürtler tarafından okunan Türkçe çevirileri aracılığıyla popüleriteye kavuştu, demek çok da yanlış bir değerlendirmedir. Bu durumda, Kuzeyli bir Kürt yazarın "edebiyatçı sertifikasını" sağlayan ilk dominant dil Türkçedir ve bu egemen dil, onun kendi asıl okuyucularına da açılan köprüsüdür.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çevirinin bir doğal süreci vardır. Yani, normalde, bir dilin edebiyatı başka bir dile çevrildi mi, aslında farklı bir okuyucu kitlesine ulaşması lazım gelir. Var sayalım ki İngiliz edebiyatından bir roman Fransızcaya çevrildi, Fransızlar İngiliz edebiyatını böylece kendi dillerinde okurlar. Orijinal kitabın okuyucuları zaten İngilizce okuyanlardır, oysa ki çevrilen kitabın okuyucuları

Fransızlardır. Çevirinin normal süreci dediğimiz de budur: Yani bir dilin edebiyatını başka bir dili konuşanlara tanıtmak ve sunmak. Fakat bu değerlendirme Türkçeye çevrilen Kürtçe edebiyatı için geçerli değildir.

Fransızca çevrilen eserleri kim biliyor?

Kürtçenin çevirildiği dilleri "doğrudan dominant" ve "dominant" olarak ayrı tanımlamalarla belirtmemiz de bundandır. Fransızca, İngilizce veya Almancaya çevrilen Kürt edebi eserleri yine sadece bu ülkelerde yaşayan Kürtler veya dostları dışında pek kimse tarafından ilgi görmemektedir. Mehmed Uzun'un Siya Evîne isimli romanı Fransızcaya çevrilmiş olmasına rağmen aslında kimse bu romanı bilmemektedir. Aynı durum, aynı romanın Almancası için de geçerlidir. Fransızca Cegerxwîn'in şiirleri, Mehdi Zana'nın hapisane anlatısı, Erebe Şemo'nun Şivanê Kurmanca'sı, İbrahim Ehmed'in Jana Gel'i ve Ehmedê Xani'nin Mem û Zîn'i de çevrilmiştir. Ancak bu önemli eserlerin Fransızlar tarafından bilindiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü oryantalist bakışa sahip olan Fransız okuyucu, daha çok İngiliz ve Amerikan edebiyatı okumaktadır ve o dilin kültürüne ilgi duymaktadır.

Çeviri Kürtçeyi özgürleştirmez

Kürtçe kitapların Türkçe veya Fransızca çevirileri Kürtçeyi ve Kürt ulusunu kuşkusuz "özgürleştirmez", ama dominant dilin üstünlüğü ve rahatlığını kabul etmiş olan ve bu anlamda ezilmişliği kabullenmiş olan Kürtler için Kürtçe edebiyatını Türkçe okumak normaldir. Ve yazarlar da bu gerçeği bir anlamda kabul etmişlerdir. Sıradan Türk okuyucunun Mehmed Uzun, Hesenê Metê veya Firat Cewerî'yi Türkçe okumayacağını, onların kitaplarının tirajlarından da anlamak mümkündür. Aynı durum, Ehmedê Xani'nin Fransızca ve İngilizce çevirisi için de geçerlidir. Xani'yi çevirirken, siyasal anlamda bir eylemde bulunan Xani'nin kendisi değil, çevirmenlerin kendisidir. Fransız okuyucunun Xani'yi veya Erebe Şemo'yu veya Mehmed Uzun'u okuyacağını düşünmek, sadece naiflik olur.

Doğrudan egemen dilimiz olan Türkçeye çevrilen Kürt yazarlarının durumu, başka ezilen dillerde de mevcut olup sadece bize has bir durum değildir. Fransız ve Bask sosyolog ve antropolog Ur Apalategi, Baskçanın diğer dillere en çok çevrilen ve okunan yazarı olan Bernardo Atxaga üzerine bizim durumumuzu da anlamamızı sağlayacak ilginç bir değerlendirmede bulunur. Bernardo Atxaga, Obabakoak isimli romanı ile 1989'da Bask Araştırmaları Cemiyetince en iyi edebiyat eserine verile Euskadi ödülünü alır. Aynı yıl, İspanya Kültür Bakanlığı'nın İspanya'da konuşulan herhangi bir dilde yazılmış olan edebi eserlere verdiği en iyi anlatı ödülünü alır. İspanyolcaya çevirisi sayesinde büyük bir üne kavuşmuş olan Atxaga, İspanya'nın Nobelî sayılan bu ödüle, yine İspanyolca çevirisiyle ulaşabilmiştir. Aynı zamanda 2006'dan beri Bask Dili Akademisi üyesi de olan yazar, aynen Mehmed Uzun'un yaptığı gibi, kendisini hem İspanyol hem de Bask edebiyatına ait bir yazar olarak görmektedir.

Bilinç kırılması yaşıyorlar

Ur Apalategi'ye göre edebiyat bir dilin dayanıklılığına bağlıdır ve o dilin hayatta kalması da ulusun hayatta kalmasına bağlıdır, buda ancak anadilde eğitim ile sağlanabilir ki bu sayede bir okuyucu kitlesi olur. Apalategui işte bu nedenle ezilen ulusların yazarlarının dominant dillerdeki üretimlerini eleştirir ve onları ana davaya duyarsız olmakla suçlar, çünkü onlar kendi hünerlerini dışarıya sergilemeye yönelirken kendilerinin ortaya çıkmasını sağlayan köklerinden uzaklaşmakta ve ciddi bir bilinç kırılması ve çelişki yaşamaktadırlar.

Kürt yazarın doğal bir süreçten geçerek, öncelikle kendini Kürt edebiyatına ve Kürtçe diline dayaması için, öncelikle bir okuyucu kitlesine sahip olması gerekir. Bin ya da iki bin basılan romanlarla yürüyen bir edebi pazardan bahsediyoruz. Ancak, Albert Memnî'nin söylediği gibi, ezilen dilin yazarlarının ezilen dilde okuyucu kitlesi bulması imkansızdır. Çünkü o dil, zaten ciddi bir kırımdan geçirilerek, idari, sosyal ve ekonomik alandan uzaklaştırılarak

marjinal ve "seçmeli" bir hale getirilmiştir. Aynen, Türkiye'de açılan özel Kürtçe öğrenim kurslarının ilk etapta uyanan meraktan sonra kapanmak zorunda kalması gibi. İstihdamı olmayan bir dille okuma uğraşısı sadece siyasi eğilimle anlatılabilir.

Kürt edebiyatının en büyük eksiği

Daha güncel etkili örneğimiz ise Türkiye'de ortaokullara konulan seçmeli Kürtçe dersidir. Kanunen "anadil sayılmayan" ve "herhangi bir yabancı dil" gibi öğrenilen bu seçmeli dil aslında kimseye hitap etmemektedir. Uygulamaya konulduğu ikinci yılında bile, bütün Türkiye'de seçmeli dili tercih eden öğrenci sayısı 61 bin dolayındaydı. "Seçmeli dersler, seçmeli halklar içindir" diyen Breton yazar Gael Briand, bu durumun egemenler tarafından hedeflenen ve programlı bir şekilde uygulanan bir zafer olduğuna işaret eder.

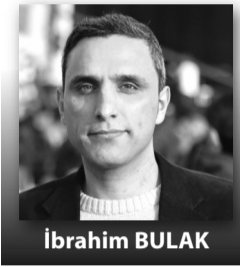
Bu durumda, Xani'nin söylediği gibi, "kamillik" yani olgunlaşma, Kürt edebiyatının şu anda en büyük eksiği olarak görünüyor. Her ne kadar doğal bir görünüme sahip olmaya çalışsa da Kürtçeden egemen dillere çeviri, şimdilik edebi kriterlerle ölçülecek bir eylem değildir, tamamen kişisel ilişkiler üzerinden yürüyen, tartışmalı çevirilerle dış dünyaya açılmaya çalışmaktadır. Mehmed Uzun'un Siya Evîne'sinin Fransızca tercümesindeki cümlelerin aslından daha uzun olması da bundandır. Çünkü Avrupalı okuyucu da belirli bir olgunluğa erişmiş ve bize Kürtlüğümüzden dolayı hoş gelen o hikaye aslında onlara naif gelmektedir.

Kaynaklar:

- APALATEGUI Ur (2000), "De la contradiction des littératures minoritaires": Bernardo Atxaga, *l'invention de l'écrivain basque, Socio-anthropologie [En ligne], 8 | 2000, mis en ligne le 15 janvier 2003, consulté le 27 juin 2019. URL : <http://journals.openedition.org/socio-anthropologie/123> ; DOI : 10.4000/socio-anthropologie.123*
- AYDOGAN İbrahim Seydo (2014), *Guman 2 : Wêjeya Kurdî û Romana Kurdî, Stenbol : Rûpel, 471 p.*
- BERMAN Antoine (1988), "De la translation à la traduction", in *Traduction, terminologie, rédaction, Vol.1, N°1, 1er semestre 1988, p. 23-40*
- BOURDIEU Pierre (2001) *Langage et pouvoir symbolique, Paris: Points Essais.*
- BRIAND Gael (2017), "Les langues sont aussi un instrument de domination" on *Le blog de Gael, blogs.media-part.fr/gael-briand/blog/091017/les-langues-sont-aussi-un-instrument-de-domination*
- CALVET Louis-Jean (2005), *La guerre des langues et les politiques linguistiques, Paris : Hachette, 294 p.*
- CASANOVA Pascal (1999), *La République mondiale des Lettres, Paris : Éditions du Seuil*
- FANON Frantz (1961), *Les damnés de la terre, édition de 2002 avec la préface de Jean Paul Sartre, Paris: La découverte poche, 311 p.*
- HAGEGE Claude (2000), *Halte à la mort de langues, Paris : Odil Jacob, 402 p.*
- Hugo Friedrich (2017), *L'art de la traduction, Editions Unes*
- INAL Kemal (2018), "AKP döneminde Kürt dili politikaları" in *Eğitim Bilim Toplum, n° 16, pp. 97-151.*
- KILANI Mondher (1977), *Langue et domination: de la relation coloniale à la relation de dépendance, Revue Européenne des Sciences Sociales, n° 40, pp. 133-147.*
- KILANI Mondher (1994), *L'invention de l'autre, Paris: Payotte.*
- MEMMI Albert (2004), *Portrait du colonisé précédé du Portrait du Colonisateur, teva pêşgotina Jean-Paul Sartre, Paris: Gallimard folio actuel, 164 p.*
- Michel Ballard (2013), *Histoire de la traduction, Bruxelles: De Boeck.*
- THIONG'O Ngugi wa (2011), *Décoloniser l'esprit, traduit de l'anglais par Sylvain Prudhomme, Paris: La fabrique, 167 p.*
- UZUN Mehmed (1993), *Hêz û Bedewiya Pênûsê (La beauté et la force de la plume), Stockholm, Nûdem.*

Almanca ve Kürtçe çeviri serüveni

- Martin Hartmann'ın 1904 yılında Almancaya çevirip Berlin'de yayımladığı Melayê Cizîrî'nin Diwan'ı, çeviri alanında en ciddi ve önemli çalışmadır. Yine 1935 yılında Kamiran Âli Bedirxan, Leipzig'den okul arkadaşı Curt Wunderlich'in yardımıyla şiirlerini 'Der Schnee des Lichtes' adıyla Almancaya tercüme edip, ilk kez 1935 yılında Berlin'de yayımlar.

İbrahim BULAK

Peter Lerch, Hugo Makas, Martin Hartmann gibi şarkiyatçıların çalışmalarında Kürtçe hikayeler, ağıtlar, cümle kalıpları Almanca çevirileri ile beraber yer alır. Almanca ve Kürtçe ilişkisi düşünüldüğünde bu çalışmalar için

iki dil arasındaki ilk çeviriler denilebilir. Fakat bunlardan ayrı olarak Martin Hartmann'ın 1904 yılında Almancaya çevirip Berlin'de yayımladığı Melayê Cizîrî'nin Diwan'ı çeviri alanında en ciddi ve önemli çalışmadır. 1935 yılında Kamiran Âli Bedirxan, Leipzig'den okul arkadaşı Curt Wunderlich'in yardımıyla yazdığı Almanca şiirlerini 'Der Schnee des Lichtes' ilk kez 1935 yılında Berlin'de yayımlar. Şiirlerini Almanca yazmış olmasına rağmen onları 'Kürt şiiri' olarak tanımlar. Yine Kamiran Âli 1937 yılında ise Herbert Oertel ile yazdığı "Der Adler von Kurdistan" Almanca romanı Postdam'da yayımlar. Kürtler açısından durgun geçen bir dönemden sonra 1960'lı yıllarda Kürdistan'ın farklı parçalarından öğrenciler, okumak için Almanya'ya gelir ve burada Komeleya Xwendekarên Kurdistanê'yi (Kürdistanlı Öğrenciler Derneği) kurar. Yaptıkları çalışmalar Kürtlerin Avrupa kamuoyunda görünür olması açısından çok faydalı olsa da çeviri alanında kayda değer bir eser bırakmadılar. Özellikle Türkiye'deki 1980 askeri darbesinden önce ve sonra Almanya ve Almanca konuşulan ülkelere Kürtlerin göçü ile birlikte bir kıpırdanmadan söz edebiliriz. Örneğin Komkar Yayınları, 1987 yılında Gundi Dilberz'in Almancaya yaptığı çevirilerden oluşan Cegerxwîn'in bir şiir kitabını Almanya'da basıyor. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu dönemlerde modern Kürt edebiyatının kendisi de zaten henüz emekleme çağında. Zira şiir dışında çevirisi yapılacak çok eser de bulunmuyor. 2010'lu yıllara kadar Kürtçeden Almancaya yapılan çeviriler çoğunlukta, 2010'lardan sonra ise Almancadan Kürtçeye çeviride gözle görülür bir artış oldu.

Yazıda bahsi geçen kitaplar, çocuk edebiyatını kapsamayacak biçimde roman, şiir, öykü, anlatı vb. edebi eserleri kapsıyor. Almanca ve Kürtçe arasındaki çeviriler dışında, Kürt olup, Kürtçe dışında başka bir dilde yazmayı tercih eden ve Almanca ile bir şekilde ilişkisi olan yazarlara da kısaca değinmeye çalışacağım.

Kürtçeden Almancaya çevirilen kitaplar

Almanların yazdığı biçimiyle Bachtyar Ali, Kürtçedeki yazımıyla Bextiyar Elî artık sadece Almanya'da değil Almanca konuşulduğu Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerde de tanınan bir yazar. Almanya'da 20 yıllık ikametinden sonra romanlarının çevirisi yapılan Kürdistan'ın Silêmanî kentinden olan Bextiyar Elî için Alman medyası 'böyle bir yazar bu zamana kadar nasıl keşfedilemedi' yorumunu yapmıştı. Oysa cevabı Bextiyar Elî'nin de birçok defa dile getirdiği gibi çok basitti: "Bu işin altından kalkabilecek çevirmen yoktu." Şimdiye kadar üç romanı Almancaya çevirildi. Romanlarının Almanca çevirisi

yazarın Avrupa'ya da açılmasını sağladı. "Der letzte Granatapfel" (Orijinal adı: Dwahamin Hinari Dunya) romanı Fransızca ve İtalyancaya da çevirildi. Fakat bu çeviriler Kürtçeden değil Almancadan yapıldı. Kürt edebiyatının iki önemli yazarı Mehmed Uzun ve Helim Yûsiv'in de birer romanı Almancaya çevirilmişti. Şimdiye kadar Kürtçeden Almancaya çevirilen kitaplar ise şu şekilde:

- **Bachtyar Ali, Der letzte Granatapfel**, Kürtçeden çeviren Ute Cantera-Lang ve Rawezh Salim, Unionsverlag, 2016, Zürich
- **Bachtyar Ali, Die Stadt den weißen Musiker**, Çev. Peschawa Fatah ve Hans-Ulrich Müller-Schwefe, Unionsverlag, 2017, Zürich
- **Bachtyar Ali, Perwanas Abend**, Çev. Ute Cantera-Lang ve Rawezh Salim, Unionsverlag, 2019, Zürich
- **Mehmed Uzun, Im Schatten der verlorenen Liebe**, Çev. Husên Duzen ve Andreas Grenda, Unionsverlag, 1998, Zürich
- **Helim Yûsiv, Der schwangere Mann**, Çev. Heidi Karge, Unrast yayınları, 2004,
- **Mahmud Baksi, Dono**, Çev. Barbara Sträuli, Unrast Yayınları, 1999,
- **Musa Anter, Die schwarze Wunde - ein kurdisches Theaterstück**, Çev. Yusuf Yesilöz ve Erika Eichholzer, Ararat Yayınları, 1994
- **Ehmedê Xanî, Mem u Zîn**, Çev. Feryad Fazil Omer,

Institut für Kurdische Studien Berlin yayınları, 2018, Berlin

- **Şerko Bêkes, Geheimnisse der Nacht pflücken**, Çev. Renate Saljoghi Reingard ve Shirwan Mirza, Unionsverlag, 2019, Zürich
- **Abdulla Goran, Blutige Rose**, Çev. Feryad Fazil Omer, Institut für Kurdische Studien Berlin yayınları, 2016, Berlin
- **Zehn kurdische Erzähler**, (Redwane Ali, Sahine B. Sorrekli, M. Emin Bozarslan, Hesene Mete, Firat Ceweri, Mehmet Ali Kut, Kurdo Husen, Bave Naze, Filiz Totani, Jemal Nebez), Çev. Husên Duzen ve Andreas Grenda, Ararat Yayınları, 1996

Yine Almanya'daki Kürt Öğrenciler Birliği'nin (YXK) Kürt şair Cegerxwîn'in 100. doğum yıldönümü vesilesiyle hazırladığı kitapçıkta Almancaya çevirisini Lokman Turgut'un yaptığı şiirleri var.

Avusturya'da yayın yapan edebiyat ve sanat dergisi Podium'un 2017 'Türkiye' dosyasında İsabella Berivan'ın çevirileri Rênas Jiyan, Rojen Barnas, Berken Bereh, Omer Dilsoz, Çiya Mazî ve Arjen Arî'nin de birer şiiri bulunuyor.

Hauses für Poesie Berlin tarafından yönetilen onlarca dilden şiirlerin yer aldığı internet platformu lyrikline.org'da Mueyed Teyib, Kerim Kurmanc, Tengezarê Marîni, Yıldız Çakar, Fatma Savci, Eskerê Boyik'in bazı şiirlerinin Almaca çevirileri de Kürtçelerinin yanında bulunuyor.

► Kürtlerin Avrupa kamuoyunda görünür olması açısından 1960-80'li yıllar çok faydalı olsa da çeviri alanında kayda değer bir eser bırakılmamıştır. 2010'lu yıllara kadar Kürtçeden Almancaya yapılan çeviriler çoğunlukta, 2010'lardan sonra ise Almacadan Kürtçeye çeviride gözle görülür bir artışın olduğunu söyleyebiliriz.

► Kürtçedeki yazımıyla Bextiyar Elî, artık sadece Almanya'da değil Almanca'nın konuşulduğu Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerde de tanınan bir yazar. Almanya'da 20 yıllık ikametinden sonra romanlarının çevirisi yapılan Bextiyar Elî için Alman medyası 'böyle bir yazar bu zamana kadar nasıl keşfedilemedi' yorumunu yapmıştı.

Kürtçe dışında başka dillerde yazarlar

Yaşar Kemal Kürt olup başka dillerden yazan ve eserleri Almancaya çevirilen yazarlar arasında en çok tanınanı. Şimdiye kadar yalnız Zürich merkezli Uninonsverlag etiketiyle 19 romanının Almanca basımı yapıldı. Yine Arap yazın dünyasında tanınmış bir isim olan Suriye Kürtlerinden Selim Berkat'ın şimdiye kadar iki romanı da Almancaya çevirildi. Son olarak Şam'da yaşayan ve Arapça yazar Niroz Malek'in kısa öykülerinden oluşan 'Der Spaziergänger von Aleppo' kitabı Arapçadan Almancaya iki yıl önce çevirildi ve kitap belli ölçüde ilgi gördü. Heseke'li Kürt ama Arapça şiiirler yazar Aref Hamza'nın bir şiir kitabı 'Du bist nicht allein' adıyla Almanca olarak yayımlandı.

Türkçe yazar Kürt yazarlardan Yavuz Ekinci, Burhan Sönmez, Selahattin Demirtaş, Suzan Samancı, Yılmaz Erdoğan, Haydar Işık'ın da Türkçe kitapları Almancaya çevirildi. Mahmud Baksî'nin İsveççe yazdığı kitapların Almancası da mevcut. Aynı zamanda sinemacı da olan ve birçok dilin yanı sıra Türkçe'ye de 'Babamın Tüfeği' olarak çevirilen Huner Selim'in otobiyografik anlatısı 2004 yılında Almancada 'Das Gewehr meines Vaters: Eine Kindheit in Kurdistan' adıyla okucuyla buluştu.

Mülteci bir dil olarak Almanca

Bu yazarların çoğu 80 ve 90'lı Almanya'ya okuma amaçlı

ve mülteci olarak yerleşen Kürtlerden oluşuyor. Kürtçenin yanı sıra kaleme aldıkları Almanca şiir, öykü ve romanlar çok fazla tanınmasa da buldukları yerelerde az da olsa bir okuyucu kitlesine sahipler. Bunlardan birkaçını ise şöyle sıralayabiliriz: Haydar Işık, Yunus Behram, Nezif Telek, Sharam Qawami, Hasan Dewran, Hussein Habasc, Hussein Ezadi, Tengezarê Marîni, Feryad Fazıl Omer.

Almanca yazar Kürt yazarlar

Babası Irak Kürtlerinden olan Sherko Fetah için en çok tanınan yazar diyebiliriz. Almanya'da çeşitli edebiyat ödüllerine layık görülen yazarın bir romanı Kürtçeye de çevrilmişti. Akademik çalışmaları ile tanınan Prof. Dr. İlhan Kızıllan da iki yıl önce 'Das Lied der endlosen Trockenheit: Ein Roman aus den kurdischen Bergen' adıyla Almanca bir roman kaleme aldı. Duhok doğumlu ve çocuk yaşta ailesi ile birlikte Almanya'ya yerleşen Karosh Taha da 'Beschreibung einer Krabbenwanderung' romanı ile güçlü bir çıkış yaptı. Genç yazar bu romanı ile anadili Almanca olmayıp Almanca yazarın göçmen yazarlara verilen Hohenems Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Almanya'nın Münih kentine doğan ve Kürt-Êzîdî bir babanın kızı olan Ronya Othmann'nın Almanca şiirleri çeşitli dergi ve antolojilerde yayımlandı.

Almancadan Kürtçeye çeviriler

Almancadan Kürtçeye çeviri son yıllarda bir gelişim gösterdi. Zaten çok eskilere dayanan bir serüveni de yok. Bu kısımda adını andığımız eserler Kurmancî ve Kirmanckî lehçelerini kapsıyor. Son yıllarda basımı yapılan bazı çeviriler ise şu şekilde sıralanabilir:

- **Franz Kafka, Bedeliyayîş**, Almancadan Kirmanckîye çeviren: Dr. Jêhatî Zengelan, Vate Yayınları, 2014, İstanbul
- **Franz Kafka, Veguherîn**, Almancadan Kurmancîye çeviren: Fatih Aydın, Lîs Yayınları, 2010, Diyarbakır
- **Franz Kafka, Koloniya Tawanê**, Çev. Fatih Aydın, Lîs Yayınları, 2016, Diyarbakır
- **Sherko Fetah, Li Welatê Sînoran**, Çev. Husên Duzen, Ayrıntı Yayınları, 2015, İstanbul
- **Joseph Roth, HîOB: Romana Zilamekî Asayî**, Çev. Husên Duzen Rûpel yayınları, 2017, İstanbul
- **Stefan Zweig, Kîşik**, Çev. Salih Badilî, Lîs Yayınları, 2012, Diyarbakır
- **Heinrich Heine, Helbestên Bijarte**, Çev. Hussein Habasch, Hogir Yayınları, 2001, Bonn
- **Erich Fried, Helbestên Rengîn**, Çev. Tengezarê Marîni, Êkitiya Nivîskarên Kurd-Duhok yayınları, 2006, Duhok.

İsveç'te Kürt yayın ve çeviri dünyasından bir görünüm

İnsan çoğu zaman yaşadığı ülkenin veya çevresinde olup bitenin farkına varamıyor, bu yazıyı hazırlamadan önce İsveç'te Kürtler üzerine yayınlanan veya Kürtçe'ye tercüme edilen kitapların sayısının bir elin parmaklarını geçmeyeceğini tahmin ediyordum. Bazılarının ben okumuştum, haydi okumadıklarımı beraber 30-40 olur diye beklerken bir dağ yığını ile karşılaşınca şaşkınlığım epey fazla oldu. Sadece bir Kürt yazarının İsveççe 32 kitap yazdığını görünce gözlerim faltaşı gibi açıldı desem yalan olmaz. Öncelikle bu konu üzerinde bir araştırmanın yapıp yapılmadığını aradım ama böyle bir çalışmaya rastlamadım.

Şoreş REŞİ

İsveç'e yabancıların gelmesi II. Dünya Savaşı sonrasında denk gelir. Önceleri Yugoslavlar ve İtalyanlar, daha sonra da Yunanlılar gelmeye başlıyor. Türkiye'den de ilk olarak 1965-1966 yıllarında insanlar gelmeye başlıyor. İlk gelenlerin ticaret veya çalışmak (ekonomik nedenler) için geldiği biliniyor. Orta Anadolu Kürtlerinin de 1966-67 yıllarında geldiklerini biliyorum. Hatta bu gelmelere ön ayak olan Konya'nın Kulu kasabasının Ali Rıza Erdişi adında biridir. Bununla beraber Orta Anadolu'nun Ömeranlı ve Celep köylerinden bazı insanlar gelmiş, Bazıları ile ölmeden önce röportajlar da yapmıştım. Bunların gelmesinin sebebi Kulu ile olan günlük ilişkileri veya bildiğimiz farklı nedenler de olabilir. 1971 ve 1980 askeri darbelerinde sonra da çok sayıda siyasi mülteci İsveç'e gelmeye başladı. O zamanlar İsveç'te siyasi oturum almak kolaydı. 'Ben Komünist Partisinin üyesiyim veya aranıyorum' demek yeterliydi. Resmi olmayan istatistiklere göre 1971-1984 yılları arasında 6000 kişinin İsveç'e geldiği söyleniyor.

Orta Anadolu'dan ilk gelenler, siyasi bilgisi olmayan, Kürtlük bilinci gelişmemiş ve çoğu köylü insanlardı. Bu, oradan gelen Türkler için de geçerlidir. Ama askeri darbelerden sonra hem Türkiye hem de Kürdistan'dan gelen mültecilerin siyasi, ulusal, kültürel bilinç seviyeleri yüksekti. Gelenlerin çoğu siyasi parti kadrolarıydı. Bu nedenle bunların gelmesinden sonra kültürel alanda büyük gelişmeler oldu.

İlk kitabevi ve ayırışma...

Kültür ve siyasi beyinlerin gelmesi insanların yeni arayışlara yöneltti. İlk olarak 'Ortadoğu Kitabevi' adında kitap satan bir yer açıldı. Sonradan kitaplara ilaveten saz, davul, kaval vs. de satılmaya başlandı. Kitabevi daha sonra ihtiyaçtan dolayı aynı isimle bir yayınevi açtı. Şunu da demek fazla hatalı olmaz sanırım; bu zaman diliminde Türk devrimcileri ile Kürt devrimcileri birbirinden fazla ayırışmamıştı. Bu kitabevi her iki kesiminde uğradığı ortak bir mekandı. 1984'ten sonra yolların ve mekanların (kitabevi, dernek, geceler vs.) tamamıyla ayrıldığını da söylemek mümkün.

Bu ayırışma ile beraber İsveççe yazılan, İsveççeden Kürtçeye çevrilen veya tersi durumda olmak üzere Kürt ve Kürdistan üzerine yüzlerce kitabın yayınlandığını görüyoruz. Şu noktanın da bilinmesinde fayda var: İsveç'te 1984 yılına kadarki dönemde Kürtler üzerine yazılan çok az sayıda kitabın geneli Güney Kürdistan'daki Kürt isyanını konu alıyordu. 1984'te PKK'nin silahlı mücadeleyi başlatması ile beraber hem İsveç'e gelen Kürtler, hem de Kürtler üzerine yazılan veya tercüme edilen kitaplarda bir patlamanın olduğunu söylemek mümkün. Bu kitaplar daha çok siyasi, tarihsel araştırmalar ve edebi eserleri içeriyor.

Palme cinayeti ve Kürtler

Bunun bir nedeni, 1986 yılında öldürülen İsveç Başbakanı Olof Palme olayının Kürtlere mal edilmeye çalışılması ile beraber Kürtler üzerine başta medya olmak üzere, binlerce kitap, rapor, film ve röportaj yayınlanmasındır. Bu konu üzerinde en az 100 kitap ve kitap raporunun yayınlandığını söylemek abartı değildir. En meşhur olanı da "Olof Palme är Skjutten (Olof Palme Vuruldu)" isimli kitap ki, yazarı polis komiseri Hans Holmer'dir. Holmer, Kürt avını başlatan ve yazdığı bu kitapla Kürtleri suçlamaya çalışan bir diş güc ajanıydı. Bunun dışında Kürtleri suçlayan veya savunan çok sayıda kitap yayınlandı.

Palme cinayetinden sonra Kürtlerin kendileri işe el attı ve yüzlerce kitap yayınlamayı başardı. O kadar çok çeşitli konular üzerinde yazılmış kitaplar var ki bir sınıflandırmaya tabi tutmak gayet zor ve çok zaman isteyen bir iş. Kısaca ehliyet alma, Kürt yemek çeşitlerinden tutun da roman ve bilimsel kitaplara kadar çok çeşitli kitaplar yazıldı ve tercüme edildi. Ben birkaç başlık altında bazı örnekler vermeye çalışacağım ama bu kesinlikle tamamı değil.

Çok sayıda kitap tercüme etme ve yayınlamanın ikinci nedeni, Kürtlerin dertlerini bu yolla kamuoyuna yansıtmaya çalışmış olmalarıdır. Her türlü baskıya maruz kalan Kürtler, bunu kendileri için bir çıkış yolu olarak gördüler. Bir diğer neden de, İsveç kültür sisteminin özellikle de İsveçli yazar kitaplarının tercüme edilmesi ve dünya dillerine dağılmasını teşvik amacıyla finansal destek vermesidir. Bu destek, işlerin daha hızlı ilerlemesini sağladı. Kürtçe'nin diyalektleri arasında en çalışkanı ve yaygın olanı Sorani oldu. Bu lehçe ile yüzlerce kitap yayınlandı. İkinci sırada Kurmancî gelir. İşte bu nedenler sonucunda eğer kuşbaşı bir sınıflandırma yapmak istersek aşağıdaki gibi bir sonuç ortaya çıkar:

İsveç'te 1984 yılına kadarki dönemde Kürtler üzerine yazılan çok az sayıda kitabın geneli Güney Kürdistan'daki Kürt isyanını konu alıyordu. 1984'te PKK'nin silahlı mücadeleyi başlatması ile beraber hem İsveç'e gelen Kürtler hem de Kürtler üzerine yazılan veya tercüme edilen kitaplarda bir patlamanın olduğunu söylemek mümkün.

A- Çocuk Kitapları:

Bu kategoride belki yüzlerce İsveççe kitap Kürtçenin bütün diyalektlerine çevrildi. Bu alanda Apec Yayınevi'nin ezici bir ağırlığı var. Başta İsveç'in ünlü çocuk yazarı Astrid Lindgren olmak üzere yüzlerce yazarın kitabı Kürtçeye çevrildi. Bu alanda Kürtçe'den İsveççe'ye çevrilen kitap çok çok az veya yok gibi.

B- İsveççe yazılan kitaplar:

İsveçli araştırmacı ve yazarların Kürtler üzerine yazdığı çok sayıda kitap var. Geçmiş yüzyıllardaki gezginlerin notlarından tutun, Kürt coğrafyasının son kez bölünmesi sürecinde ve daha sonraki Kürt mücadelelerini konu alan yüzlerce kitap var. Kürtlerin İsveç'e gelmesi ile beraber Kürt yazarlar da tahminlerin üzerinde kitap yazmıştır. Bazılarının animatsmak gerekirse:

1. Ormens Barn (Yılan Oğlu), Anders Kandelin, 1997: Çok ses veren bir kitap oldu. Dersim Soykırımında bir Türk ailenin yanına bırakılan bir Kürt çocuğunun yaşam hikayesidir. Ev sahibi kadının sürekli çocuğu 'Yılanın oğlu!' diye çağırması kitaba ismini vermiştir. İsveç medyasında üzerine en çok yazılan kitaplardan biridir.

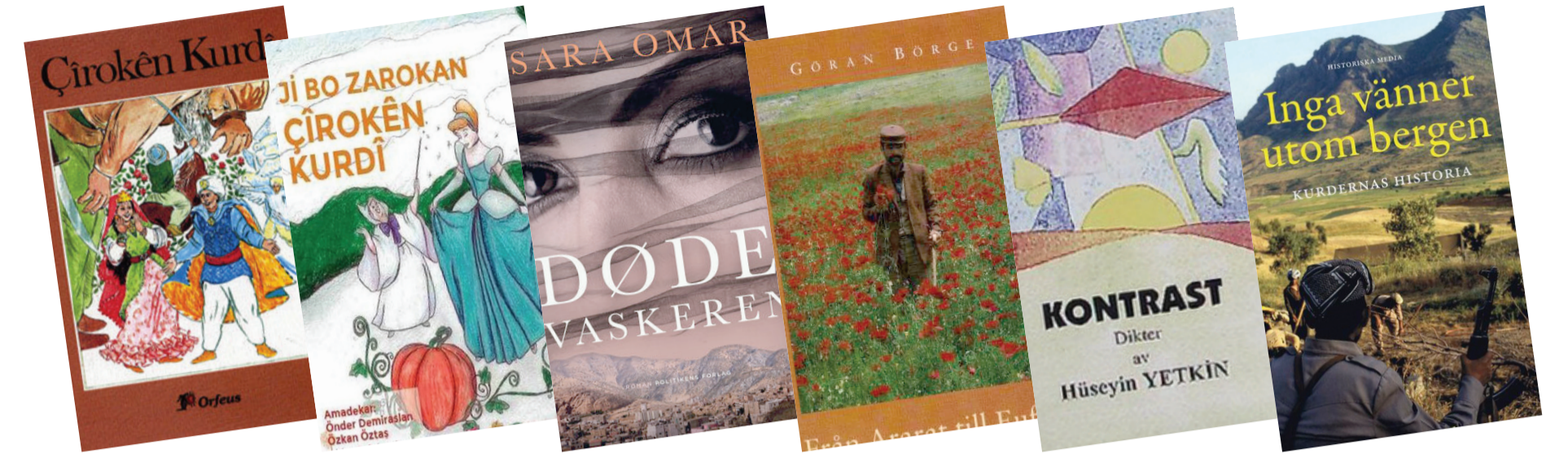
2. Inga Vänner Utom Bergen (Dağlar Dışında Dost Yok), Ingmar Karlsson, dünyanın devletsiz en büyük halk grubu olan Kürtlerin özgürlük mücadelesi, aşiretler arası savaşları, farklı dilleri, birbirleriyle rekabet eden toplumsal sistem ile idealist nasyonalizm ve ayrılıkçılığı konu alan eski bir kitap.

3. Bergen är vâra enda vänner (Birtek Dağlar Bizim Dostumuzdur), Tord Wallström: Kitap, 1974'teki Irak ve Kürt savaşından bahsiyor. Daha sonra çeşitli röportajlar ile devam ediyor. Resimli.

4. Från Ararat till Eufrat (Ararat'tan Fırat'a Kadar), Goran Borge, 1992. Eski Kürt tarihinden başlayarak günümüze kadar gelen bir tarih bilgisinin yanında Kuzey Kürdistan coğrafyası, eski eserler ve insanları hakkında geniş bilgiler içerir.

5. Kurderna-PKK och den svenska kurdpolitiken, (Kürtler-PKK ve İsveç'in Kürt Politikası) Bo H. Andersson, bir Kürt dostu ve savunucusunun kitabı.

6. Kobane, den kurdiska revolutionen och kampen mot IS (Kobanê, Kürt Devrimi ve DAİŞ'e Karşı Mücadele) Joakim Medin, 2016. Rojava savaşında Kobanê ve bölgede bulunan ender gazetecilerden biri olan Medin Kobanê kitabını yayınlamak Kürtlerin sesini Batı dünyasına taşıdı.

7. Mehmed Uzun'un da çoğu kitabı İsveççe ve diğer dillere çevrilmiştir. Bazıları şunlar: Sjalens regnbåge (Ruhun Gökkuşluğu, biyografi), Claire B. Kaustell, 2008. Ljus som kärleken, mörk som döden (Ronî Mina Evinê, Tarî Mina Mirinê/Aşk Gibi Aydınlık, Ölüm Gibi Karanlık) Claire B. Kaustell, 2003. I skuggan av en förlorad kärlek (Sıya Evinê/Aşkın Gölgesi), 2001. Granatäppelblomning (Nar Çiçeği), 1998, Claire. Mänsklighetens eviga dröm (İnsanlığın Sonsuz Hayali), Karin Persson, 2002.

8. Pojken från Garzan (Garzan'ın Oğlu), Slätten (Düzlük) 1996 ve Hasan Aga 1979, ile Videobrudden (Video Gelini) 1995, Mahmut Baksi ve Elin Clason tarafından İsveççe yazılan dört kitap.

9. Svensk-Kurdiska kontakter under tusen år (Bin yıllık İsveç-Kürt ilişkileri) Rohat Alakom, 2000, Vikingler ile başlayan (943) ve Şerif Paşa (1898-1908, Osmanlıların İsveç ambasadörü) ya kadar devam eden ilişkileri anlatan önemli bir kitap.

10. Kan Kirmızından Kirmızı ve daha 22 kitabın yazarı olan Arkan Asad. Çok sayıda kitap yazan bir Kürt yazarı ama fazla tanınmıyor.

11. Den kurdiska verkligheten (Kürt Gerçeği), Kemal Qoseri, 2015. Son savaştaki Türk devlet zorbalığının anlattığı bir roman. 'Gücümün kaynağını öğrenmek istersen, tanrının gazabını almalı ve Kürt olarak doğmalısın' diye başlayan önemli bir yapıt.

12. Nätverket (Teşkilat/Şebeke), Baris Kayhan, 2017. Orta Anadolu'dan genç ve yeni bir yazar. Södertelje şehrinde öldürülen iki kişiyi öldürenlerin kilit isimleri ile yaptığı röportajların toplamı olan bir kitap.

13. Dödstvatterskan (Öldürün Kadını), Sara Omar, 2018. Yaşanmış gerçek bir olayın üzerinden kurgulanan bir kitap. Erkeğin kadına karşı yönelik şiddeti ve 'namus' davalarını konu alıyor.

C- Norveççeden Kürtçeye çevrilenler:

1. Pan (...), Knut Hamsun (1859-1952), Norveççeden çev-

Baskıya maruz kalan Kürtler, kitapları tercüme etmeyi kendileri için bir çıkış yolu olarak gördüler. Bir diğer neden de İsveç kültür sisteminin, özellikle de İsveçli yazar kitaplarının tercüme edilmesi ve dünya dillerine dağılmasını teşvik amacıyla finansal destek vermesidir. Bu destek işlerin daha hızlı ilerlemesini sağladı. Kürtçe'nin diyalektleri arasında en çalışkanı ve yaygın olanı Sorani oldu. Bu lehçe ile yüzlerce kitap yayınlandı. İkinci sırada Kurmancî gelir.

viren: Memo Darez, 1998. Gazeteye yazdıkları ile geçimini sağlamaya çalışan fakir bir yazarın ruh halini anlatan bir eser.

2. Kurdistan-Om fortid, folk og framtid (Kürdistan'ın Geçmiş ve Geleceği), Erling Folkvord (text) ve Veronica Melå (foto), 2002. Kürdistan'ın tarihini, siyasi partilerini, mücadeleleri ve insanların anlatan kapsamlı ve renkli fotoğrafları içeren bir kitap.

D- Sözlükler:

Yabancıların ihtiyaçlarını karşılamak için çok çeşitli hacimli sözlükler yayınlanmıştır. Cep sözlüklerinden tutun, ders sözlükleri ve büyük sözlüklere kadar bütün Kürt lehçe ve alfabeleri ile yüzlerce sözlük yayınlanmıştır. Birkaç örnek:

1. İsveççe-Kürtçe sözlük, Rewar Rashed 28.500 kelime 1700 çizilmiş resim.

2. Kurdiska ordspråk (Kürtçe Kelime Dili): Dialekten Feyli, Saiwan Kamber, 2015'te hazırlanmış. Kürtçe latin, Kürtçe Arapça ve İsveççe dilleri ile kısa cümlelerden oluşan öğretici bir sözlük.

3. Ordlista för tolkar Svenska Kurdiska (Tercümanlar İçin Kelime Listesi), 2011. İsveç'te yaşayan iki büyük Kürt diyalektiği Kurmancî ve Güney Kurmancîsinin ortak tercüman terimlerinin toplandığı bir kitap. Bu kitap, İsveç'teki Kürt doktor, öğretmen, hukukçu, hastahane çalışanları ve tercümanlarının ortak bir eseridir. Onların karıştığı ortak term ve cümlelerin toplamını içinde barındıran bir yapıt.

E- İsveççe yazılan veya çevrilen şiir kitapları: Bu alanda da çok kitap bulunmaktadır. Daha önce İsveç'te yaşayan Şerko Bêkes başta olmak üzere birçok şiir kitabı İsveççeye çevrilmiş veya bu dille yazılmıştır.

1. Kontrast (Karşılık), Hundra Dikter av hundra diktare med utländskt ursprung (Yüz yabancı şairden yüz şiir), Blå min flöt (Kavalıma Üfle) ve Metamfors (...) Geçen sene haka yürüyen dostum Hüseyin Yetkin'in Kürdistan toprağı kokan şiir kitapları. Bu kitaplarda ses CD'leri de bulunmaktadır.

2. Avlägsenhetens Strängar ve En Pärila i drömmens grumliga damm, şiir, Ferhad Shakeli

3. Landet som icke är/Welatê Tune (Olmayan Ülke) Edith Södergren, Fırat Ceweri, şiir. Son olarak denilebilir ki; İskandinavya halkları dünyanın en çok okuyan insanları, yaşamında gerekli olan enformasyonun çoğunu kitaplardan ve medyadan alır. Bu nedenle Kürt yazarların bu dillerde yazarak, Kürtlerin yarasını dünyaya anlatmaları önem arz etmektedir. Özellikle bu ülkelerde doğan, üniversite okuyan, dil bilen ve yazan gençlerimizin bu konu üzerine fazla eğilerek yazmaları ve Kürtleri anlatmaları hayati önemdedir.

Palme cinayetinden sonra Kürtler kitap işine el attı ve yüzlerce kitap yayınlamayı başardı. O kadar çok çeşitli konular üzerinde yazılmış kitaplar var ki bir sınıflandırmaya tabi tutmak gayet zor. Kısaca ehliyet alma, Kürt yemek çeşitlerinden tutun da roman ve bilimsel kitaplara kadar çok çeşitli kitaplar yazıldı ve karşılıklı iki dile tercüme edildi.

▶ Sadık ASLAN

On altı sene öncesinin kavruk bir yazıydı bu şehirden ayrıldığımda. Dönmedim, dönemedim bir daha. Bir ilk yaz sabahı akasyalardan hatırı istediğimde, erken dönerim diye serinliklerini bile almadım yanıma. Burada sürdüğüm ömür boyunca, o büyükşehirde geçirdiğim seneler içinde, içimdeki yangılara basacak serinliklerim olmadı o nedenle. Hükmü yazılmamış o sürgünü ben istemedim. Kimse suçlamasın beni. Dalından kopunca ordan oraya savrulmaya mahkum hayatlardan sadece biri benimkisi. Başka birçoklarınkı gibi...

Dönme şartlarım el vermeye başladığında, nicedir o an içimde hissettiğim kıpırtıya ne ad koyayım diye fazla düşünmedim. Kendini tekrardan bulmanın heyecanı ile akıntının hızına aldırılmayıp kaynağa doğru yüzme çalıyan balıklar gibiydim. Karşılaşabileceğim olası zorlukları umursamayacaktım. Zaten gittiğim otogarda bir yığın keşmekeşlik içinde bulduğum otobüsün üzerindeki "Midyat" yazısından yayılan buğu, kaygılarımı içimden söküp atmaya yetti.

Kaç gündür kendi şehrimdeyim. Yaşadığım, tatlı bir sarhoşluk... Gözlerimdeki şaşkınlığa, sözlerini daha bulamamış dudaklarımın kenarına hafifçe yerleşmiş bir tebessüm eşlik ediyor. Bunun aynısını karşımdaki insanların yüzlerinde de bulmak, zamanın, birtakım nahışlıklarını derinlerine ötelediğine dair, kendiliğinden bir fısıltı oluyor kulaklarıma.

Fısıltıyı desteklercesine, korucuların artık rahatça dolaşır çarşıda terör estiremediğini, çoğunun silah bırakmak durumunda kaldığını da zayıf ve sıradan bir tonla kendileri söylüyor. Laf arasında o an hatırlanan ve önemini yitirmiş silik bir anıdan bahseder gibi...

Ailemden şehre tek tutunabilen abimin evindeyim. Eskiden de sevmediğim, ziyaretlerdeki o sıkıcı tören havası da olmasa insanların sıcak ilgisi beni kendimden geçirebilir. Buna ne kadar hasret kaldığımı şu an daha iyi farkediyorum. Birkaç iade-i ziyaret dışında şehri dolaşmadım henüz. Şaşkınlığım daha. Oysa, ilk gençlik yıllarıma ait taş sokaklar, caddenin geniş kaldırımları, akasyalar, oynarken üstümü başımı toza buladığım mahalle aralarına sıkışmış küçük futbol sahaları, okuduğum okul, çarşının hengamesi, kuyumcular, eski taş evler, arkadaşlarım ve içime kurulu daha bir ton kesit rüyalarından eksik olmadı. Yıllar devrilirken gündüz uğraşları içinde zihnimden ayrılanlar, geceler boyu dalga dalga üzerime geldi.

Şimdi herşeyi tekrar görmek için aceleci davranmıyor olmamın sebebini ben de tam olarak bilmiyorum. Hüznün belki... Sevincimden, coşkumdan önce o ağır duygunun hakkını verdikten sonra sevinçlerimin önünü açarım ancak. Vaktiyle tutulmamış bir yas gibi, belirsiz bir zamanda göğüse çöken bir kâbusun gadrine uğramamak için...

Onaltı yıl boyunca demlediğim hüznümün...

Hüznümün ağırlaştığı gövdemle, karşıma aldığım Mid-

“Hüznümün ağırlaştığı gövdemle, karşıma aldığım Midyat’ı izliyorum. Bazı şeyleri eski haliyle bulabilir miyim diye düşünüyorum. Şehri bunca güzel kılıp sonra terkedenlere birkaç gözyaşı dökerim belki. Yerlerine ağıtlarını bırakanlara.”

yat’ı izliyorum daha.

Abimin evi Midyat’la Estel arasında bir yerde. Ayrıldığı-mızda şehir yeni yeni genişliyordu bu tarafa. Midyat’la Estel birleşmiş şimdi.

Nahit taşlardan bir kat. Onun üzerine de priketten bir yapı. Şehir, yeni binalardan geçilmiyordu artık.

Bazı şeyleri eski haliyle bulabilir miyim diye düşünüyorum. Şehri bunca güzel kılıp sonra terkedenlere birkaç gözyaşı dökerim belki. Yerlerine ağıtlarını bırakanlara.

Kaderi çok önceden çizilmişti şehrin...

Onlarsa, önlerine konulan yola, isyanlarını içlerine gömerek koyuldular.

Onlar gitti, biz eksildik.

O gitti, ben eksildim...

Daha fazla beklemeden çıkıyorum. Kayıp bir izin peşindeyim. Yalnız bana ait olan. Bir münzevi misali yalnızlığa ihtiyacım var. Zira ihtiyaç halinde yalnız kalmayı becerebilenler, içlerindeki kalabalıktan sıyrılarak çoğalmayı da bilirler. Bunca yıl eksildikten sonra tekrar çoğalabilmek için çok nedenim var. Bir yerlerden başlamam gerekiyor.

Süryani mahallesine yöneliyorum...

Yol boyu dizilen gür ve yeşil akasyalar bana iyi geliyor. Benimle büyüyen, ayrı kaldığımız zaman zarfında iyice kocamış olan bu ağaçlara minnet duyuyorum.

Dört yola varıyorum. Değişmeyen tek şey, insanların günlük iş telaşı. Dört yolda, ellerinde büyük termoslarla küçük çocukların ‘Ava cemidi, ava qerisi! (Soğuk su, buzlu su) diye bağırışlarını duyamıyorum. Haşlanmış veya kavrulmuş karpuz çekirdeği satan da yok ortalıkta.

Hilal Eczanesi’ni geçtikten sonra kuyumcular çarşısı uzanıyor önümde. Vitrinler, göze daha fazla hitap eder tarzda düzenlenmiş. Altın ve gümüşleri izlemekten çok, burada hâlâ telkarî işi yapan Süryanilerin olduğu düşüncesiyle avunuyorum. Vitrinlerde gördüğüm parıltılar, tabelaların üzerinde Gabriel, Simon, Yakup, Nahrin, Gebra gibi isimleri okurken içim buruluyor.

Az ileride Süryani okul arkadaşımın babasına ait kuyumcu dükkanının hizasına gelirken dikkat kesiliyorum. Dükkanın üzerinde müslümanlara ait bir isim görünce heyecanım daha başlamadan sönüyor.

Yoklar...

Kuyumcular çarşısını bitirip artık yukarıya çıkmaya başlarken ortalık birden tenhalaşıyor. Rengiyle, yüzüyle farklı bir mekan. Tarih kokan binalar. Bir yas gibi duran duvarlar. Kapıları, pencereleri kemerli, kemerleri süslemeli evler. On dört ayar altın rengindeki taşlarla örülmüş hayatlar. İnatla ayakta duran çan kuleleri... Ayaklarımın altındaki parke taşlarının girtinti çıkıntılarını hissederek yavaş yavaş adımlıyorum, incit-

memeye çalışarak...

Kokusuyla, renkleriyle şehrin ruhunu taşıyan taş sokaklar... Kaybolan ayak izlerine basarak yürüyorum. Tek başıma... Onsuz...

Ayak izlerimizi arıyorum. Süryani bir kızın ayak izlerini. Bu sokağa, bu eve sinen yüzünü...

“Söz geçiremediğim ayaklarım buraya taşıdı beni. Kalbe dokunan anılar kolay kolay silinmiyor. Fırsat bulduğunda ince bir sızıyla yoklayıp kendi mekanına çağırıyorlar teyze. Çağrıya kulak verdim de geldim” demek istedim, diyemedim.

“Yok teyze, öylesine geçiyordum da... Dalmışım binalara.”

“Ben de seni buraya gelen turistlere benzettim önce. Eskiden sadece Avrupa’dan gelip bakarlardı buralara. Şimdi Türkler de geliyor görmeye. Ama sen buralıya benziyorsun” diyor karşımdaki kadın, inceleyen gözleriyle.

“Buralıyım teyze. Bu mahallede de kaldım bir süre. Şu evde oturuyorduk.”

Annemin ve babamın ismini söyleyince bakışları farklılaşıyor:

“Oğlum deminden beri niye söylemiyorsun? Tanımaz mıyım? Gel, içeri gel. Ne duruyorsun?”

“Yok, şöyle bir bakınayım diye geldim” dediysem de fırsatı elden kaçırmamak için tutuk adımlarla kendimi kapıda buluyorum. Önümde taş avlu. Solgun sarı taşlardan yapılmış ev. Kemerli kapılar, pencereler...

Hesapta olmayan bu an’ın büyümlü etkisine kapılıyorum. Üzerimde hafif bir sarhoşluk.

Onun bir zamanlar kaldığı eve gireceğim.

Mita’nın...

Bir mabede girer gibi giriyorum kapıdan içeri. Yavaş yavaş. Mita’nın sureti aksediyor beynime. Ağır birşeyler çöküyor sineme. Avludaki sandalyelerden birine atıyorum kendimi hemen. Durumumu anlamasına izin vermeden:

“Buraya oturayım teyze. Zaten fazla kalamayacağım.”

Oturduğum yer, asma çardağının altı. Serin. Toparlamaya çalışıyorum kendimi.

Geçirdiğim seneleri soruyor. Ayrıntıya girmiyorum. Kendi hikayemle ilgili değilim şu an. Merak ettiğim şeyi soruyorum. “Süryaniler kalıyordu burada, siz ne zaman taşındınız?”

“Çok oluyor. Yaşlı İšo ile eşi vardı bizden önce, İstanbul’a gittiler. Onlardan önce Melkê vardı, onlar da Avrupa’ya gitmiş.

Ben Melkê’de takılıyorum. Mita’nın babası... Onu bu evdeyken tasavvur ediyorum. Mita da sıcak bir yaz vakti oturmuş mudur acaba altında oturduğum çardakta?

Ondan geriye kalan bir şeyler arıyor gözlerim, bulamıyorum.

“Süryani mahallesine yöneliyorum. Yol boyu dizilen gür ve yeşil akasyalar bana iyi geliyor. Değişmeyen tek şey, insanların günlük iş telaşı. Dört yolda, ellerinde büyük termoslarla küçük çocukların ‘Ava cemidi, ava qerisi! (Soğuk su, buzlu su) diye bağırışlarını duyamıyorum. Haşlanmış veya kavrulmuş karpuz çekirdeği satan da yok ortalıkta.”

Ergenlik en berrak yanınızdır. Geriye dönüp baktığınızda en net bu yılları hatırlarsınız. Ondandır ki, sahici sızımlar yıllar sonra sizi bu çardağın altına getirir. Bu duygunun acemi aşıklara has bir yanılsama olmadığını şimdi daha iyi anlıyorum.

O vakte kadar dikkatimi fazla çekmeyen Mita, tam olarak tanımlayamadığım bir hoşlukla sarmalıyor beni. Önceleri benim için sadece bir ‘fileh’* kıızıydı. Sonradan içimdeki kıvılcıma dönüşüyor.

Epeydir karşiki evde oturuyoruz o zamanlar. Melkeler sonradan taşınıyor buraya. Mita, liseye yeni başlıyor. Bir sınıf önündeyim ben onun.

Aynı yolları yürüyoruz. Peşi sıra yürüyorum. Hep yürümek istiyorum. Hiç bitmesin istiyorum. Onunla olduğum bu mekanlar canlanıyor, dile geliyor. Bir büyüye kapılmış gibi. Başka bir dünyada yürüyorum. Ben yürüdükçe tüm yollar ona çıkıyor. İçimde gittikçe büyüyen Mita.

Yan yana yürüyoruz. Sokağın bir yanında o, bir yanında ben. Temkinli, acemi, utangaç... Susa susa konuşuyoruz. Konuştukça daha enginlere açılıyor. Ayaklarımız yerden kesiliyor. Çevrem tüm ağırlıklardan boşalıyor. Okula bir gün gelirse, artık onunla özdeşleştirdiğim sokaklar, taş evler tuzsuz bir yemek gibi duruyor önümde. Mita ile değişiyor her şey.

Sevda böyle bir şeymiş. İnsanı değiştirdiği oranda hakiki...

Süryani okul arkadaşlarım var: Tuma, İshak, Gevriye, Musa; sıra arkadaşım Gabriel.

Her sabah servis otobüsüyle Mor Gabriel’den* geliyorlar, her akşam oraya dönüyorlar. Kötülük umulmayan, iyilik taşıyan insanlar. Uysal, sessiz, sakin, sıcak. Bir o kadar tedirgin, çekingen, ürkek. Bir gözleri gülümserken, bir gözleri hüznü. Hocanın tarih kitabında bize anlattığı o kadın gibi: Mona Lisa...

Sıcaklıkları, sevecenlikleri çekiyor beni. Konuşuyoruz, şakalaşyoruz, dalıyorum oyunlarına. Sonra birden aklıma geliyor o öğretilmiş duygu. Huzursuz oluyorum. ‘Haram’dı, ‘kirliliydi bunlar. Ten başkaydı. Sürekli bir kararsızlık içindeyim. Bir yanım beni onlara çekiyor, öğretilmiş yanım uzak-

laştırıyor. Gönlümce yaklaşamıyorum, hep bir mesafe kalıyor arada.

Mita’da ‘fileh’ti. Başka bir varlık... Sarı saçları, güzel yüzüyle bir kız. Uzak bir güzellik...

Mita’yla mesafeleri kaldırdım.

Şu aşağıdaki kilise. Şehir dışında. Toprak yoldan yürüyerek yirmi dakika. Bahçesinde bademler. Mita, gözlerinin rengini çağlardan almış.

Kilise’nin kaderi, Mita’nın yaşamının özeti. Benimki ise Mita’nın özeti. Kilise benim dünyama yerleşiyor o yüzden. Kilise ve çevresindeki kırlarda Mita’yı arıyorum.

Kiliseye çıkıp dilek taşının çevresinde yedi tur atıyorum ve bir dilek tutuyorum. Nahit taşlarıyla örülü bir dünya diliyorum. İçinde Mitaların ve benim olduğum bir dünya.

Okulun son ayı. Artık dayanamayıp bir şekilde ona duygularımı ifade etmek istiyorum. Kekemeliğim tutar da ilk adımda berbat ederim her şeyi diye bir not yazıyorum. İlk birkaç gün notu cebimde taşıyorum. Kendimde yeteri cesareti bulduğumda, bir okul çıkışı iyice yaklaşmış, “Mita” diyorum. Sesimden başka her şeye benzeyen boğuk bir ses tonuyla. Notu eline tutuşturur tutuşturamaz hızla uzaklaşıyorum oradan.

‘Mita,

Hayatımın, nereden geldiğini anlayamadığım sıcak yüzü.

Hesapsız gelen sıcaklık gülüşüm.

İçimi sarmalayan taşkın sevincim.

Sessiz gecelerime tatlı bir ses.

Ah! Nasıl geçeceği meçhul şu kalp sızım.

Herşey seninle güzel.

Kulak ver gecenin fısıltılarına...’

Hislerimi acemice de olsa bu cümlelerle anlatmaya çalışıyorum.

Sonraki günlerde acaba nasıl bir tepki alırım diye meraklanırken, gülümsediğini görünce gevşeyip umutlanıyorum, içim içime sığmıyor.

Sonra...

Okulun son günleri... Okul çıkışı, daha ne olduğunu anlamadan elime bir notu bu sefer o tutuşturup hızla uzaklaşıyor. Şaşkınlığım arasında o kısa an’ın bana anlattığı; Mita’nın yüzündeki çaresizlik ve hüznü...

Açıyorum notu:

“Rengiyle, yüzüyle farklı bir mekan. Tarih kokan binalar. Bir yas gibi duran duvarlar. Kapıları, pencereleri kemerli, kemerleri süslemeli evler. İnatla ayakta duran çan kuleleri... Kokusuyla, renkleriyle şehrin ruhunu taşıyan taş sokaklar... Kaybolan ayak izlerine basarak yürüyorum. Tek başıma... Onsuz...”

“Okul kapanınca taşınacağız. Uzaklara gidiyoruz. Çok uzak ülkelere.”

Yazdığı şeyin hal yolu yok. Her sene eksilen ve Avrupa’nın bilmem hangi ülkesine gittiklerini duyduğum Süryani arkadaşlarımdan biliyorum. Gidenin bir daha gelmediğini, gelmeyeceğini... Sessiz gittiklerini, sessizce eksildiklerini... Mita için hiç düşünmemiştim bu ihtimali. Birlikte yürüyecektik, hep yürüyecektik. Yürüdükçe bu sokaklar, bu şehir çiçeklenecekti. Gökyüzüne umutlar çizecektik.

Okulun son günü gelmedi Mita. Göremedim. Aşağıdaki kilisenin kırlarına gittim, günlerce kiliseye takılı kaldı gözüm.

Tek tesellim, evlerinin yanan ışıkları oldu. Göremesem de orada olduğunu, halen gitmediğini bilmek istiyordum. Her gün dama çıkıp evlerinin yanan ışıklarını izledim. Uzak diyarlardaki bir ışığı izler gibi.

Sonra ışık söndü...

Sonraki gün yanmadı, ikinci gün yanmadı, üçüncü, dördüncü, beşinci gün... Hiç yanmadı.

“... On seneden fazla oldu burda oturalı. Ben memnunum evden ama bizim adama yeni işyerine daha yakın olsun diye çarşının öbür tarafında bir ev bakıyor. Bakarsın abinlerle komşu bile oluruz. Bak çayın soğudu, içmedin daha. Yenisini doldurayım istersen.”

Bu candan kadın ne kadar konuşmuş bilemiyorum ama duyduğum sözler bunlar.

Soğumuş çayı bir dikişte içip minnet dolu gözlerle kadına bakıyorum ve kalkmaya hazırlanıyorum.

“Fırsat buldukça uğrarım. Amcayı da tanımak, sohbet etmek isterdim. Selam söylersiniz ona da.”

İtirazına fırsat vermeden kalkıyorum. Avluya bakıyorum. Karşıda bir anlık Mita omzunun üzerinden baktığını hayal ediyorum.

Bir parçamı avluda bırakıp çıkıyorum...

Akşama daha iki saat var. Sokağa çıkıp yürüyorum. Karşiki eski evlerden birinde, evin rengiyle zıt, gelişigüzel yapılmış bir çimento sıvası. Evin sarı taşlarını yağmur suları karartmış. İçim kararıyor. Zaman sadece bizden alıp götürmemiş.

Aşağı bırakıyorum kendimi. Beni kiliseye götürecek toprak yola giriyorum. Uzun uzun gözlerimle tarıyorum kiliseyi, çevresini. Bir zamanlar sürekli gelip uzandığım yeri buluyorum. Sararmaya yüz tutmuş otlar. Uzanıp gökyüzüne dikiyorum gözlerimi.

“Üşümeye başlayınca kalkıyorum. Güneş batmak üzere.

Dönmek üzere toprak yola girip ardıma bakınca kilise bahçesindeki rahibeyi görüyorum. Duralıyorum...

Geride bıraktığım kiliseden çan sesleri geliyor.

Yumuşak, yavaş, derinden, uzun yankılarla...

Bir kadının kendi kendine, yavaş yavaş yaktığı içli bir ağıt gibi.

Çanın temposuna ayak uydurup ağır ağır yürüyorum..

* Fileh: Yörede Süryaniler için kullanılan ifade.

* Mor Gabriel Manastırı,

Midyat’ın 18 km. doğusunda bulunuyor.

Üç kuşak, üç başı dik kadın

Kürt özgürlük mücadelesinde hayatları pahasına yer alan,

arkalarında ailelerini, çocuklarını bırakarak yüzlerini dağlara çeviren sayısız değerli isim var. Kimisi belki artık aramızda değil ancak gösterdikleri fedakarlıklarla çoğumuz için rol modeller. Belki kısa ama dolu dolu geçirdikleri hayatlarıyla... Stuttgart'ta Mayıs ayı şehitleri anmasında tanıştığım Elif Ana'yla yaptığımız kısa sohbet böylesi bir hikayeye kapı aradı. Kızı Nezihe ve damadı Mehmet'in gerillaya katıldığını, o dönem 4 yaşında olan torunu Melsa'yı kendisinin büyüttüğünü duyduğumda bu hikayeyi tüm ayrıntılarıyla dinlemek ve anlatmak istedim. Kızı Nezihe'nin torununa Önderlik sahasından gönderdiği bir mektup olduğunu öğrendiğimde ise Melsa'yla yollarımız kesişti, bir şehit kızı olmanın nasıl bir duygu olduğunu da ondan dinledim.

Pervin YERLİKAYA

Yolları Adıyaman'da kesişti

Elif Alataş 1940 doğumlu, 1972 yılında Almanya'ya işçi olarak gelmiş. Almanya'ya geldiğinde 2 çocuğunu kendisiyle birlikte getiren, 3 çocuğunu annesinin yanına bırakan Elif Ana, bir yıl içinde bir iş bulup çalışmaya başlamış. Aslen Malatyalı olduklarını ailesinin daha sonra Adıyaman'a taşındığını anlatan Elif Ana, kızı Nezihe'nin 1980 yılında Adıyaman'da yaşayan akrabaları Mehmet Öner ile evlendiğini ve Almanya'ya geldiğini anlatıyor. "Daha sonra öğrendik ki Mehmet Almanya'ya geldiği zaman zaten örgütlüymüş. Bizler burada Apocuları duymuşuz ancak o zaman burada daha fazla Türk solu hakimdi" diyor Elif Ana, 1981 yılında torunu Melsa'nın doğduğunu anlatıyor.

İlk dernek kuruluşunda yer aldı

Elif Ana o dönemleri şöyle anlatıyor: "Mehmet buraya geldiğinde bir arayış içine girdi. Kürt kurumlarına nasıl gidebilirim, bizimkileri nasıl bulabilirim diye bir arayışa geçti. O zamanlar şimdiki gibi biz Kürtlere ait bir dernek yoktu. Daha yeni yeni birkaç kişi bir araya geliyordu. Mehmet, 1983'te Bad Cannstatt'ta ilk derneği kuranların içinde yer aldı. Daha sonra biz eşimle beraber bir ev aldık bir köyde ve oraya yerleştik. Nezihe ve Mehmet ise Stuttgart'taki çalışmalarda aktif olarak yer aldı. 1984 ya da 1985 gibi kızım ve damadım Köln'e taşındı, orada da faaliyet yürüttüler."

Yönlerini dağa çevirdiler

Bir süre sonra kızı ve damadının önce Almanya'yı terk etmek zorunda kaldıklarını ardından ise yönlerini dağlara çevirdiklerini şöyle anlatıyor Elif Ana. "Kızıma; 'Biz izne çıkmıyoruz, Melsa'yı özledik, yanımıza getirin' dedim. O zaman kızım ve damadımın çalışmalardan dolayı Almanya'yı terk

etmeleri gerekti. Tabii biz ilk başta bundan haberdar değildik, bekliyoruz ki gelip çocuklarını alsınlar. Daha sonra öğrendik ki Almanya'yı terk etmek zorunda kalmışlar. Sanırım Nezihe 1 yıl kadar Fransa'da faaliyet yürüttü. Mehmet ise 1988 ya da 1989 gibi ülkeye giriş yapmış. Arandıkları için bizimle çok fazla ilişkiye geçmek istemiyorlardı. Arada bir araya gelip Melsa ile konuşurlardı. Bir süre sonra Mehmet telefonda bize 'Artık Melsa sizde kalacak. Bakmaya mecbur değilsiniz tabii ki ancak sizin yanınızda kalsa daha avantajlı olur. Ama istemezseniz de herhangi bir kuruma verebilirsiniz. Kürdistan'da binlerce çocuk var bunları yaşayan, Melsa da bu çocuklardan birisidir.'

Torununu kendisi büyüttü

Torunu Melsa için, "Onu bırakabilir miyiz, imkanı yok" diyen Elif Ana'nın peşini uzun süre bürokratik sorunlar bırakmamış. "Melsa'nın kimliği bizde olmadığı için ne kreşe ne doktora götüremiyorduk" diyen Elif Ana, "Artık anne ve babası da gelmeyeceklerini söylemişlerdi. Mecburen anne-babası burada yok diyerek dava açtık. Almanya'daki resmi kurumları ikna ettik ve vekaletini aldık. Ancak Melsa'ya kimlik çıkartmak zorundaydık, Türk konsolosluğu bu kağıtları kabul etmedi. Bunun içinde uzun bir süre Türkiye'deki kurumlarla mücadele ettik. Belgeleri, ancak Melsa'nın okul zamanına yetiştirebildik. Şimdi hemşire ve evli üç çocuğu var."

Art arda şehadet haberleri geldi

Önce damadının ardından da kızının şehit haberi geldiğini anlatan Elif Ana, "1990 yılında Mehmet'in şehadet haberini aldık. Malatya ile Adıyaman arasında şehit düştüğünü duyduk ama tam olarak yeri neresidir bilemiyorum. O zaman biz çok kaygılandık. Melsa'ya bu durumu nasıl anlatacağız? Küçük bir çocuk, nasıl anlatabilirdik ki? Sessiz kalmayı tercih ettik, bir gün annesi gelip kızına anlatır dedik. Ama aradan çok zaman geçmeden öğrendik ki Mehmet'in şehadetinden sonraya ülkeye gitmiş. 1991 yılında da Nezihe'nin şehadet haberini aldık. Nurhaq dağlarında şehit düşmüş."

Zor zamandı ama tören yaptım

Kızının Elbistan'a defnedildiğini, 1992 yılında Adıyaman'a gittiğini belirten Elif Ana, "Savcılığa gidip 'biz cenazemizi almak istiyoruz' dedik. Çok sorun çıkardılar ancak cenazemizi alıp Adıyaman'a getirdik. Öyle bir zamandı ki kimse cenazesine sahip çıkamıyordu. Hem siyasi olarak çok zordu hem de insanların bakış açısı çok farklıydı" diyerek, o koşullara rağmen kızının cenazesini alıp defnettğini söylüyor. Damadı Mehmet'in cenazesi de eşi Nezihe'yle aynı yerde.

Melsa'ya söylemek zorunda kaldık

"Melsa, annesi ve babasının nerede olduğunu, ne yaptığını biliyor muydu?" diye sordüğümüz Elif Ana, "Babası tele-

fon açtığında Melsa ile konuşmuş 'Kızım biz belki çok geç geliriz, belki de hiçi gelemeyiz' demiş. Nezihe biz hiç araya-madı. Ama Önderlik ile çektiği bir fotoğrafın arkasına kızı Melsa'ya bir mektup yazmıştı" diye belirtiyor.

İkisinin de şehadeti ardından durumu Melsa'ya söylemek zorunda kaldıklarını belirten Elif Ana, "Tabii ki Melsa çok etkilendi, daha çok küçük bir çocuktu" derken, kendisini o dönem en çok zorlayanın ise çevresinin gösterdiği yaklaşım olduğunu vurguluyor: "Beni en çok zorlayan şey çevrem oldu. Yanımda olacaklarına, 'Sen kimin kemiklerini getirdin, nasıl cenazeyi sahiplendin' gibi söylemlerle beni daha çok dışladılar.

Bir kızı daha gerillada

Elif Ana, kızı Gülten Alataş'ın (Esmâ) da 1984 yılında gerillaya katıldığını ve çıkan bir çatışmada 1991 yılında tutuklandığını anlatarak, "2004 yılında çıktıktan sonra tekrar ülkeye geri döndü" diyor. Esmâ hala gerillada mücadelesini sürdürüyor.

Elif Ana'nın İsmihan isimli kızı ise henüz 19 yaşındayken, 1992 yılında geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirmiş.

Mücadeleci ve direngen

Elif Ana da tıpkı çocukları gibi mücadele içerisinde bir isim. Kızı ve damadının şehadeti ardından aktif olarak siyasette yer almaya başlayan Elif Ana, "Hem işte çalışıyor hem de parti çalışmalarında yer alıyordum. 1995'de kurulan Sür-günde Kürt Parlamentosu çalışmalarında bulundum. Biz 36 kişiye Türkiye'de dava açıldı. Bu arada pasaportumun süresi bitmişti, yenilemek istediğim zaman uzatmadılar. 1997 yılıydı, pasaportum da elimden alındığı için iltica etmek zorunda kaldım. Eşim de 1997 yılında Önderliği görmeye gitti, geldikten 1 ay sonra ise vefat etti" diyor. Elif Ana, 2005'te çıkan bir yasadan yararlanarak yeniden Türk pasaportu çıkardığını, ülkeye bir iki kez gidebilse de artık gidemediğini sözlerine ekliyor.

'Keşke yanımda olsalardı'

Elif Ana, şehit kızının giderken kendisine emanet ettiği torununun yakınlarında oturduğunu, onda annesine ait bir mektup olduğunu söylediğinde hemen onunla iletişim kurmak istedim. Melsa ile görüşmek benim için çok önemliydi, bu aynı zamanda O'nun hikayesiydi.

Melsa önce sadece mektubu telefonla göndermeyi kabul etti. Daha sonra bana mektubu çıkardığında sanki her şeyi yeniden yaşadığını söyleyerek, yüz yüze görüşmeyi kabul

etti. Evine gittiğimde beni çok sıcak karşıladı. Üç çocuğu olan Melsa onlarla çoğunlukla Kürtçe konuşuyordu. Çocuklarının isimleri ise; Siyabend, Neçirvan Zana ve Amara.

Şehit Meryem Çolak yazmış

Melsa ile sohbete başlamadan önce ondan annesinin gönderdiği fotoğrafı ve mektubu istiyorum. Melsa daha fazlasıyla geliyor. Aralarında 1992 yılında Jina Serbilind

dergisinde şehit Meryem Çolak tarafından nenesi, dedesi ve kendisi ile yapılmış bir röportaj da var. Melsa arşivlerini o kadar düzenli ve itinalı saklamış ki, bunu kendisine söylediğim de "Evet, mektuptaki yazı bile solmamış, nasıl olmuş ben de anlamadım?" diyor.

Başlı dik kadınlarımız

Jina Serbilind dergisinde yer alan röportajın başlığı "Başlı dik kadınlarımız/Jinên me yên serbilind)." Röportajın ilk sayfasında Nezihe Öner'in Abdullah Öcalan ile fotoğrafı ve kişisel bilgileri yer alıyor. "Nezihe Öner (Rahime) 1960 yılında Adıyaman'da doğdu. →

70'li yılların sonunda Almanya'da bulunan ailesinin yanına geldi. 1980 yılında Mehmet Öner (Arif)'le evlendi. 1984 yılında profesyonel devrimciliğe başladı. YJWK kuruluş çalışmalarında yer aldı. 1988 yılında Mahsum Korkmaz Akademisi'ne gitti. 14 Mayıs 1991'de Nurhaq Dağı'nın Kamışlıdere bölgesinde şehit düştü." Röportajı tekrar incelemek için fotoğraflıyorum.

Melsa adının sırrı

Daha sonra Melsa ile sohbet başlıyoruz. Çok güçlü bir hafızası var, anne ve babası ile çok az vakit geçirmesine rağmen birçok şeyi hatırlıyor. İlk kez duyduğum isminin anlamını soruyorum öncelikle. Melsa; Marks, Engels, Lenin, Stalin, Apo'nun baş harfleriymiş.

Sohbet arasında anlatmaya başlıyor. Bundan sonra söz artık Melsa'da...

Hem ağlıyor hem gülüyordum

"Babam'dan daha çok annemle vakit geçirdiğimi hatırlıyorum. Babamın uzun süre eve gelmediği oluyordu, o akşam gelecekti. Annem küveti doldurdu, beni yıkarken zil çaldı, 'babam geldi, sen ayağa kalkma' dedi. Küvetin yanında sabunların konulduğu çiviler vardı. Ben de inat edip ayağa kalktım, kaydım ve kolumu çivilere vurdum. Hala izleri duruyor. Her tarafım kan içindeydi ama ben hem ağlıyordum hem de gülüyordum. Çünkü babamı uzun zamandır görmemiştim.

Beni en çok etkileyen anılardan birisi de şu. Bir gün hep beraber eve gitmek üzereyken evinin etrafını polis sardığını görmüş ve eve girmemiştik. O akşam beni bir arkadaşım teslim edip, anneannemin evine gönderdiler, kendileri ise başka bir yere.

Tek annesi yoktu

Çocukluğumda çok zorlandığımı hatırlamıyorum. Köln'de yaşıyorduk. O zaman şimdi gerillada olan teyzem de Köln'deydi. Annem faaliyetlerinden dolayı yoğun olduğu zaman beni teyzeme bırakıyordu, teyzem de yoğun olduğu zaman yurtsever ailelere bırakıyordu.

Yine bir gün yurtsever bir anne ile beraberken karşıdan karşıya geçiyordum. Kırmızı ışıkta geçmek isteyince bana 'dikkat et, arabalar seni çiğner' demiş. Ben de çocuk aklımla 'niye sakız mıyım ki beni çiğnesinler' demişim. Yıllar

sonra o anne ile karşılaştığımda bana bunu hatırlatmıştı."

Babasının şehadetini gazeteden okudu

Babasının şehadet haberini öğrendiğinde çok küçük olduğunu belirten Melsa, hafızasında olanları anlatmaya devam ediyor: "İlk birkaç sene annem ve babamın hep geleceğini düşündüm. Yıllar sonra dolapların içinde bir gazete parçası buldum. İlkokula gidiyordum o zaman. Anneannem ve dedem Türkçe okuyamadığını sanıyorlardı. Durumu bildiğimi onlara söylemedim.

Annesinin törenine katıldı

Annemin şehit düştüğünü nasıl öğrendiğimi ise hatırlamıyorum. Anneannem bilmediğimi sanıyordu ama çoktan biliyordum. Birlikte okula gittiğim bir Alman arkadaşım vardı. Annelerimiz aynı hastanede doğum yapmış. Ona bir gün demişim ki, 'Benim annem ve babam Kürdistan'da savaşmaya gitmiş, ancak şehit düşmüşler. Bunu kimseye söyleme, aramızda sır olarak kalsın'. Kız dayanamayıp annesine söylemiş. O da gidip anneanneme söylemiş ama yine de anneannem benimle konuşmadı. Tam emin değilim ancak belki de anneannemler oturma odasında konuşurken duymuşumdur.

1992'de Türkiye'ye gittik. Adıyaman'daki teyzemin evindeydik. Bir gün eve akrabalar, komşular bir sürü insan geldi. O zaman anneannem beni yanına çağırırdı, kucağına oturtup 'Annen şehit düşmüş, biz yarın onun cenaze törenine gideceğiz' dedi.

Tek mezarlıkta iki şehit

Babam ise 22 Haziran 1990'da Pütürge'de şehit düşmüş. Hatırlamıyorum, ancak amcalarım sürekli babamın cenazesini arıyordu. Babam ARGK komutanı idi, o yüzden cenazeyi aileye vermiyorlar. Yıllar sonra amcalarım alıyor cenazesini. Ancak iki cenaze aynı yere gömülmüş, iki cenazenin kemikleri karıştığı için şu an babamın mezarında babamla beraber şehit düşen arkadaşı da var. Beraber defnediyorlar. Mezarlıkta iki isim yazılı. Cenazesini, annemin mezarının yanına gömüyorlar.

O zamanlar en büyük amcam Abuzer Öner, HADEP çalışmalarında yer alıyordu. Cenazeyi alıp getirdikten kısa bir süre sonra 1994 Nisan ayında kapısının önünde kimliği belirsiz kişiler tarafından vuruldu, şehit düştü."

Yoklukları bir yara

Anne ve babası şehit düşen, amcası katledilen, teyzesi de gerillada olan biri olarak, tüm bunlardan etkilendiğini anlatan Melsa, kültür faaliyetlerinde yer almış, bir dönem folklor hocalığı da yapmış. Yaşı ilerledikçe sosyal ilişkiler kurmakta zorluk çektiğini anlatan Melsa, "Çok aşırı duygusalım ve çok çabuk bağlanıyorum. Çocukken benden gecelerde, toplantılarda konuşmamı istiyorlardı. Bu durumdan sadece gurur duymam gerektiğini düşünüyordum. Ama yeni yeni annem ve babamın şehit olmasının beni üzebileceğini, bunların aslında çok normal olmadığını anlayabiliyorum. Şu an keşke yanımda olsalardı diyorum" diyerek, anne ve babasının yokluğunun kendisi için bir yara olduğunu vurguluyor.

Amara: Ninem ve dedem Kürdistan'da şehit düştü

"Çocukların nene ve dedesini soruyorlar mı, onlara ne anlatıyorsun" diye soruyorum Melsa'ya. Çocuklarının her şeyin farkında olduğunu belirten Melsa şöyle devam ediyor: "Bana dede ve nenelerinin nerede olduklarını sordular. Ben de onlara Kürdistan'da savaşta şehit düştüklerini söyledim. Ama gerilla olduklarını bilmiyorlar. Ben çocuklarımla bu konu hakkında çok fazla düşünmediklerini sanıyordum. Ancak biz bu eve bir yıl önce taşındık ve küçük kızım Amara yeni yuva öğretmenlerine 'Benim ninem ve dedem Kürdistan'da savaşırken şehit düştüler' demiş. Şu an çok daha fazlasını anlatmıyorum. Ama sorduklarında ve öğrenmek istediklerinde her şeyi anlatacağım.

Sevgili Kızım Melsa;

A vrupa'dan ayrıldığım zaman senin göremediğim için beni affet. Ama gerçekten de olanak yoktu. Sana bu fotoğrafı çok uzaklardan Kürdistan'a yakın bir yerden gönderiyorum. Partimiz PKK'nin ve tüm halkımızın Önderi APO'nun fotoğrafı olduğu için sevineceğini biliyorum.

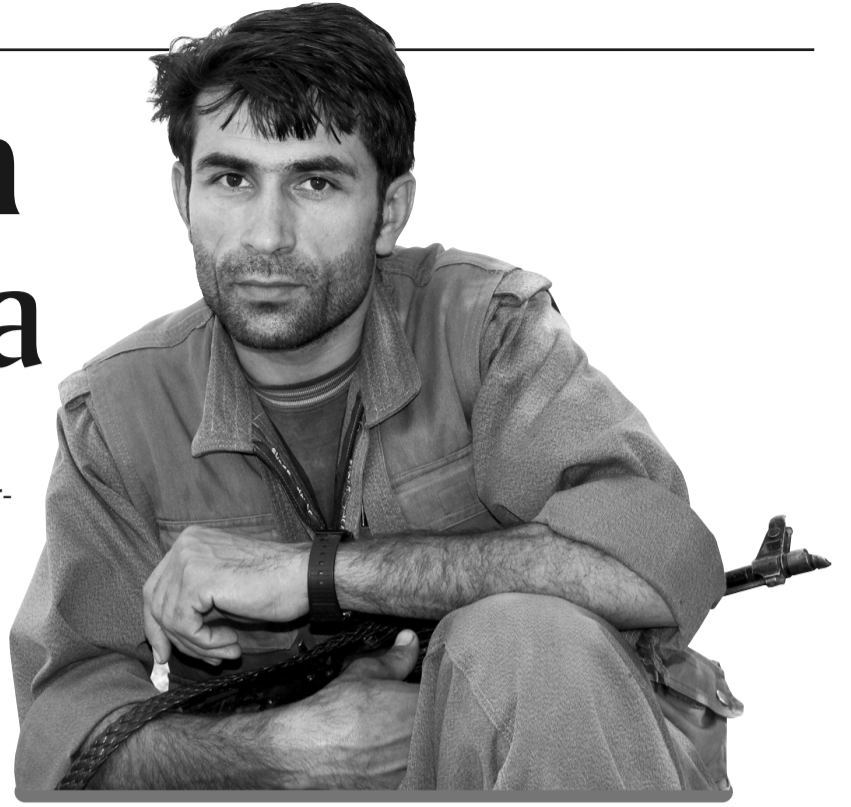
Sevgili Melsa; ayrılığımızın nedenini biliyorsun. Mazlum Kürdistan halkının kurtuluşu, ülkemizin bağımsızlığı ve özgürlüğü için, tüm Kürt çocuklarına ve sana özgür bir gelecek yaratmak için birbirimizden ayırırız. Bu nedenle ayrılık fazla zor değil. Hani sen bir defasında evden ayrılırken bana "Kürdistan'da buluşmak üzere" demiştin, hatırlıyor musun? İşte ben Kürdistan'a gideceğim ve seni Kürdistan'da bekleyeceğim. Orada buluşup beraber mücadele edeceğiz düşmana karşı. Bunun içinde bir Kürt kızı olarak kalacaksın, Almanlaşmayacaksın. Kendi ülkeni unutmayacaksın. Senin annen-baban Apocudur, sen de öyle olmalısın! Öyle büyüyeceksin!

Dedeye ve anneanneye selam eder ellerinden öperiz. Şahin'e Şengül ve İsmihan'a selamlarımızı söyle.

Sana selam eder gözlerinden öperiz. Buradaki tüm arkadaşların selamları var.

Annen

Jan Baalsrud'dan Mazlum Volkan'a

- Dile kolay... 88 gün tek başına direnen bir gerilla. Konuşmayı unutmamak için yollarda çobanların bıraktığı gazete parçalarını cebine koyarak her fırsatta okur. Yoldaşlarıyla karşılaşacağı zamanı hayal ederken, onlarla nasıl konuşacağını düşünürken sürekli kendi kendine konuşma provası yapar. Jan da sürekli rüyasında çatışma anını ve idam edilen arkadaşlarını görür, bazen de dans eder.
- Mazlum her defasında başını bir kayaya dayadığında Seyid, Diyar ve ele geçen komutanı Salih'i rüyasında görür. Onlar için, yaşamla ölüm sınırının son anına kadar yaşanması gerektiğini her an, her dakika düşünür. Jan'ın artık sınırı geçeceği son noktada sınır güvenliği var. Norveçli arkadaşlarına son sözü "eğer işler kötü giderse yakalanırsam, beni bir Norveç mermisiyle öldürün" diyecek kadar onurludur.

► Eylem XELİKAN

Komünistlerin ilk çıkış yaptıkları alan olması itibarıyla stratejik bir öneme sahiptir Karadeniz. Nelere şahittir bilir misiniz? Mahir Çayanları ölümsüzleştiren, Kemal Pirleri doğuran topraklardır Karadeniz. Nice direnişçilerin yoldaşlarıdır devrim kararlılığıyla yola çıkan Mazlum Volkan da.

"Yabancıdırlar, dışardan geldiler" propagandasını boşa çıkarmak, Türkiye halklarında devrimci güç oldukları inancını oluşturmak, Kemallerin, Hakilerin anısını Karadeniz topraklarında somutlaştırmak için adımladı kilometrelerce yolu Mazlum. Yeri doldurulamaz bu devrimciler, Türkiye halkının kurtuluşunu Kürdistan'ın ulusal kurtuluşunda gördü. Bir Karadeniz aşığı Mazlum Volkan, Türkiyelileşmenin stratejik kapısı Karadeniz'de gerillacılığın en zorlu yükünü omuzlayanlardandır.

12. Adam filmi ne çok andırıyor onun hikayesi. İzleyenler için anlatayım: İkinci Dünya Savaşı sırasında, 9 Nisan 1940'da Norveç, Alman Nazileri tarafından işgal edilir. Hitler, Norveç'te kale kurar. Alman savaş makinesi kuzeye doğru hareket eder. Müttefik konvoylar büyük kayıplar yaşar. Norveçli askerler, İngiliz kuvvetleri tarafından Norveç'te sabotaj görevlerini yerine getirmek için eğitilmişlerdir. Norveç için savaşıcak olan 12 savaşıçı yola çıkar. Görevleri Alman hava sahalarını ve tesislerini sabote etmektir. Gerçek bir hikayeden yola çıkılarak yapılan bu filmin en çarpıcı yanı, direnişçilerden sadece birinin hayatta kalmasıdır. Ve film, Jan Baalsrud'la devam eder.

Yiğit komutan Celal Başkale öncülüğünde Karadeniz topraklarını karış karış adımlayan Mazlum Volkan ve grubu, bir gün düşmanın yerlerini fark etmesi sonucu baskına uğrar. Komutanları Salih yaralı ele geçer. Seyit ve Diyar ise şehadete ulaşır.

Tıpkı Jan Baalsrud gibi Mazlum da tek başına kalır. Jan ve grubunun eylemleri deşifre olunca yanındaki arkadaşı Jan'a; "Seni henüz görmediler, tüm bunların boşuna olmadığını onlara göster" der. Mazlum'un yanında şehadete ulaşan Seyit ise şunları dile getirir: "Beni bırak, sen kendini kurtar; bizim ve halkımızın intikamını bir gün daha fazla yaşayarak alacaksın."

SS subaylarından kaçan Jan, yaralanmasına rağmen büyük bir iradeyle sıfır derece suyun altında kalarak düşmana öldüğü süsü verir. Mazlum Volkan, yoldaşlarından koptuktan sonra nereye gitse düşmanla karşılaşır ya da her yerde izlerini görür. Üç defa Karasu nehrini geçerken her defasında boğulma tehlikesi ile karşı karşıya gelir. Tıpkı Jan gibi açlık, yorgunluk, yılgınlık nedir bilmez. Çünkü amacı

ve direniş geleneğinin yarattığı insan, ne doğasal ne de biyolojik bir acıyı hissediyor.

Mazlum da Karasu'da saatlerce kalır ama asla pes etmez, çünkü Seyid'in son sözlerini yerine getirmekte kararlıdır. SS subayı, bir insanın soğuğa dayanma gücünü ölçmek için suya girer fakat dayanamaz. Buna oldukça öfkelenir, çünkü Jan dayanmıştır. Almanlar bir türlü yakalayamadıkları için ona 'hayalet' der.

Türk ordu güçleri bir olur da bir timden geriye kalan Mazlum'u yakalayamaz. Çünkü o, yiğit komutan Celal'den öğrenmiştir gerillanın hareket tarzını. Askerler 'hayalet gerilla' diyerek yenilgisini ifade eder.

Jan'ın hedefi İsveç'e gitmektir. Çünkü tarafsızdır bu ülke. Çalınan kuzey ışıklarını tekrar seyre dalmaktır tüm çabası. Annesi Jan'a, "kuzey ışıklarını görebiliyorsan asla evden uzak değilsindir" der. Kara kışa rağmen büyük bir irade sergileyen Jan'ın arkasında ordu gibi bir halk vardır. Yol aldığı her güzergahta Norveçliler ona gözbebeği gibi bakar, canları pahasına da olsa. Çünkü Norveçliler kendi geleceklerini ve onurlarını görürler onda.

Mazlum'un arkasında kimse yoktur. Sadece rüyalarına giren Seyid'in umutla bakan gözleri, Diyar'ın yiğit duruşu ve Karadeniz dağ çocuklarının alınterleri vardır. Zira Karadeniz, çoktan Mahirlerin, Hakilerin mirasından uzaklaşmıştı. Çeteleşen devlet, devrimci sol gelenekten uzaklaştırılıp ajanlaştırılan Karadenizlilerle ayakta durmaya çalışıyordu.

88 gün... Dile kolay... Tek başına direnen bir gerilla... Konuşmayı unutmamak için yollarda çobanların arazide bıraktığı gazete parçalarını cebine koyarak her fırsatta okur. Yoldaşlarıyla karşılaşacağı zamanı hayal ederken, onlarla nasıl konuşacağını düşünürken sürekli kendi kendine konuşma provası yapar.

Jan, rüyasında sürekli çatışma anını ve idam edilen arkadaşlarını görür, bazen de dans eder.

Mazlum her defasında başını bir kayaya dayadığında Seyid, Diyar ve ele geçen komutanı Salih'i görür rüyasında.

Onlar için, yaşamla ölüm sınırının son anına kadar yaşaması gerektiğini

her an, her dakika düşünür. Hayatta kalmasının nedenleri çok güçlüdür.

Jan'ın artık sınırı geçeceği son noktada sınır güvenliği var. Norveçli arkadaşlarına son sözü, "Eğer işler kötü giderse, yakalanırsam, beni bir Norveç mermisiyle öldürün" diyecek kadar onurludur.

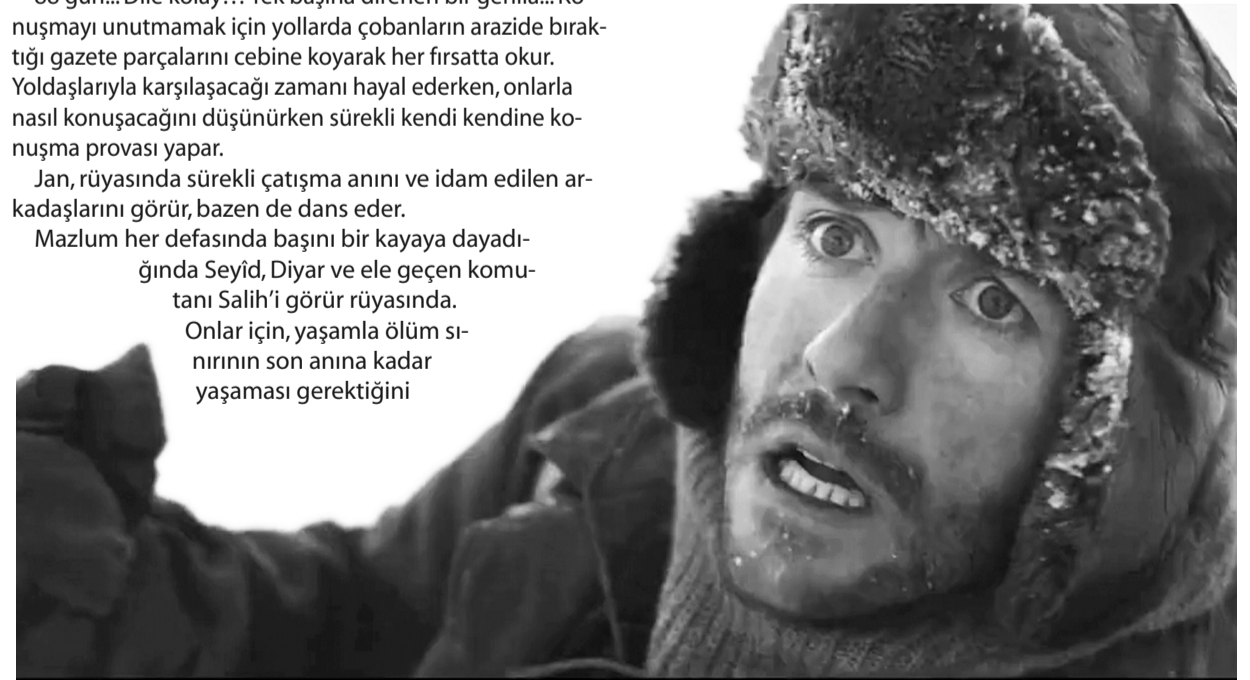
Tüm olumsuzluklara rağmen Jan, geyiğin taşıdığı bir kızakla sınırı geçer. Bunu duyan SS subayı kendisini, Jan'ı bulamadıkları suya doğru ilerler. Çok geçmeden idam edilir.

Mazlum Volkan, 88 gün sonra Dersim'e ulaşır. Aliboğazi zirvelerine ulaştığında şafakla birlikte güneşin kızılığ yüzünü ısıtırken, bir an Karasu'nun donduran soğuşunu hatırlar ve yoldaşlarına kavuşacağı anı hayal eder.

Yüzü soğuktan çatlayan, yüzü yara bere içinde kalan Jan'ın tanınmaması gibi, uzayan saç ve sakalından kimse Mazlum Volkan'ı tanıyamaz. Yoldaşları onu yabancı biri sanar.

Jan, kendini hiçbir zaman kahraman olarak görmez. Onu ayakta tutan halkının kadın ve erkeklerinin gerçek kahraman olduğunu söyler.

Mazlum Volkan ise 88 gün süren büyük direnişini Önderliğe, halka ve bu topraklar için kanının son damlasına kadar savaştan Karadeniz dağ çocuklarına borçlu olduğunu dile getirirken, son nefesine kadar da onların yaşadığı topraklara tekrar giderek huzur bulacağına inanır ve bu uğurda yıldızlaşır.

Botan'dayım işte, direniş kalesinde

► 3 Temmuz 2018'de Medya Savunma Alanları'nda yaşamını yitiren Armanç Goşkar'ın bir arkadaşına yazdığı mektup:

Kod Adı: Armanç Goşkar
Adı Soyadı: Suna Kızılkaya
Doğum Yeri: Muş
Anne - Baba Adı: Nazife - Hüseyin
Şehadet Tarihi ve Yeri: 3 Temmuz 2018 / Medya Savunma Alanları

Sevgili yoldaşım, panik atak arkadaşım,

Özlemle, hasretle kucaklıyorum seni. Merhaba güzel yoldaşım, merhaba güzel insan. Nasılsın?

Sesini cihazdan duyabildim nihayet. Birçoğunuzun sesini duyabildim yıllar sonra. Çok şanslı bir zamandı. Birçok sefer gelip gittiniz ama size ulaşamadım, dokunamadım yüzümüze yüreğinize. Ne kadar ihtiyaç duyuyordum oysa. Ama yaşamımızın gerçeği bu ayrılıklar, neylersin? Hep kavuşmalara ve ayrılıklara kodlanmış bu yürüyüşümüzde hem en zayıf yönümüz ayrılık acısı, hem kavuşma umudu ve beklentisi en büyük dayanağımız. Tuhaf bir döngü değil mi? Kim bilir belki dışarıdaki yaşamda da böyle anlamları vardır. Ama bizdeki maneviyat örgüsü ne kadar da farklı. Dostlar, yoldaşlar üzerine kurgulanmış çok güzel bir öz var yaşamda. Ve biz böyle yaşıyoruz, büyük dayanıyoruz, böyle güçleniyoruz.

İşte böyle yürek yoldaşım. Seni öyle özlemişim, o panik hallerini, o sakarlıklarını (tatlı), bir bütün seni... Aklını, yüreğini... Geçen süreçte sana ulaşamamak beni ne kadar etkiledi bilersen. Arjîn'in gittiği o zamanlarda en çok seni düşündüm, senin için kaygılandım. Sana ulaşamamanın acısı, kederi daha da boğdu beni. Biliyordum her arkadaşın yüreğinde derin acılar açtı o gidiş. Kapanmayacak, hiç iyileşmeyecek yaralar. Ama senin için de çok zor olmuştur, biliyordum. Senin heyecanla O'nun yanına gidiş planlarını düşündükçe içim daha da acıyordu. O soğuk kitada böyle haberler almanın acısı her zaman daha fazla olmuştur biliyorum. Sana ulaşay ellerini tutmak, acını yüklenmek isterdim. Biliyorum, orada aynı acıyı anlayan, yaşayan, paylaşan dostlar vardı. Yalnız olmadığımı da. Ama benim de sizlere ihtiyacım vardı. Hepimiz için çok zor zamanlardı. Biz en büyük acılar karşısında yoldaşlığa, arkadaşlığa, Önderliğin aramızda ördüğü bağlara tutunduk. Öyle aştık, öyle direndik. Şimdi de öyle. Ne mekan bu gerçeği değiştirebilir, ne zaman. Ayrı mekan ve zamanlarda insanlar ortak bir dünya, ortak bir ruhi, ortak bir dil oluşturabilir. PKK'nin yaşamı buna en iyi örnek. PKK'de yaratılan yoldaşlık bağları bunun en iyi ispatı.

Can arkadaşım; buralara gelmene, kalmaya çok sevindim. Her zaman geri dönmenin acısı sınıyordu gözlerine. Gurbet acısı, sürgün isyanı çöküyordu. Bu sefer kalabildin. Elbette devrimciliğin mekanı yoktur. İnsanın aklı ve yüreği kavgayla doluyorsa her ortam mücadele ortamıdır. Önderliğimizin yaşamı en iyi örnek bunun için. Ama yine de ülkemizin dağlarında devrimcilik yapmanın duygusu bir başka. Her arkadaşın önceliği bu mekanlarda devrimcilik yapmak. İnsanın ait olduğu toprakların, yerin duygusu çok farklı değil mi? Aidiyet duygusu çok farklı ince, tatlı bir duygu, ılık bir yaz yeli gibi. İşte dağlardasın, gerillacılık yapıyorsun. Üstelik bir de komutan olmuştun. Kutlarım, en iyi şekilde görevini yapacağına inanıyorum. Yüreğinin iyiliğine, dürüstlüğüne ve adaletine güveniyorum. Ve bence komutanlık için bunlar oldu mu diğeri çok sorun olmuyor. Senin sevgi dolu yüreğin çok şey katacak yoldaşlarının yaşamına.

Bak işte görüşmemize ramak kala yine kaldı. Bu koşullarda gelmememi anlayacağına inanıyorum. Ama mutlaka görüşeceğimiz zamanlar olacak. O zaman konuşacak, paylaşacak çok şey olacak. Güzel bir alandasın, güzel yoldaşlarla. Alanın da sana çok şey katacağına inanıyorum. Heval Bahar'ı tanıyorum ve çok sevdiğim bir arkadaş. Onunla Zagros'ta kaldık. Çok güzel zamanlar kadar, büyük acıları da ortak yaşadık. Arkadaşlığımızı güçlendiren güzellikler kadar zorluklar ve acılar da oldu. Ortak yoldaşlarımız oldu. Bahar arkadaşın yanında olmana sevindim. Eminim çok destek verecektir. Dürüst yoldaşlıklar her zaman insanı güçlendirir. Ve orda başka da güç alacağın çok yoldaş vardır eminim.

Ben iyiyim. Acıları güce dönüştürmeye, anılar kadar beklentisi olan yoldaşlar için katılmaya, güçlü durmaya çalışıyorum. Bize hep zor olana düştü. Hep geride kalmanın o ağır, sancılı yükünü sırtlamak düştü. Yüreğim buna hep isyan etti, ediyor. Ama olmadı işte. Buralar her zamanki gibi olmasa da yine de yoğun. Şimdi değişen planlamalara göre kendimizi yeniden örgütlemeye çalışıyoruz. Üstlenme vs. hazırlıklara başlayacağız. Bu yıl her şey öyle hızla değişiyor ki, bazen günlük değişimler oluyor. Gariy bir süreç oldu.

Başından beri içimde hep kocaman bir boşluk hissi oluştu. Çok fazla heyecan, coşku yaşamadım. Ve ilk defa bir süreci sadece havada asılı bir boşluk ruhuyla karşılıyorum. Kendimi hep farklı gelişmelere, yeniden savaşa şartlandırıyorum. Bu ülkede barışın o kadar kolay olmayacağına, daha ağır bedeller ödeyeceğimiz duygusunu hep taşıyorum.

Bir sıkıntım yok. Tek derdim yoldaşlara olan özlem. Yoksa buralar çok güzel, çok yaşanılabilir. Oranın hengamesinden uzak, kendi içinde farklı bir dünya. Her yerde tarih konuşuyor. Her yerde izler var, ruhu sinmiş direnişlerin, büyük kahramanlıkların. Her yere... Hem acı, hem sevinç, hem gurur, hem kin ve öfke duygularını öyle karışık her an hissediyor insan. Botan'dayım işte. Direniş kalesinde. Bir tarihin orta yerinde. Ruhuma uygun bir hüznün, bir keder havası var hep buralarda. Gördüğün her insanda büyük acıların izleri var. Her taşın, her ağacın altında destansı kahramanlıklar var. Çok sevdim buraları....

Can arkadaşım, madem gelemiyorum sana birkaç satır yazayım dedim. Biliyorum, bu hayatta bizi en mutlu eden şey bir yoldaştan mektup almak, selam almak. Yüreğine küçücük bir sevinç ekleyeyim dedim. Seni hep düşündüğümü, sevdiğimi ve çok özlediğimi unutma sakın. Ve coşkundan, yaşam heyecanından vazgeçme. Acıları taşımasını da bil. Erdemle, onurla, sevgiyle taşı onları. Çünkü çok güzel insanların mirası bize o acılar. Onların ruhu, yüreği, hayalleri, umutları, sevinçleri gibi taşı onları da. Seni hep güçlendirsin, vicdanını insan kılan yön olsun her zaman. Ve direnç yanını hep büyütün. Öyle olacağına inanıyorum. Yanındaki arkadaşların hepsine çok selam ve sevgilerimi söyle. Kimler var bilmiyorum. Ama heval Bahar'a özel selam, sevgi ve özlemlerimi söyle.

Seni tekrar büyük özlem ve sevgiyle kucaklıyorum. Kendine, yüreğine çok iyi bak. Sen Arjîn'den bana kalan en güzel şeysin. Unutma. Gözlerinden öpüyorum. Özgür önderlikli günlerin umudu ile, sevgiyle kal. Devrimci selamlar ve saygılar

Armanç Goşkar
16 Ağustos 2013 / Besta

Havîn

*Min havîn dîsa daye piştî xwe,
Ez derbaz dibim nav zevîyara,
Û te'v xudana piştî min dixwe,
Nahêle dîncbim û dibê- here.
Beste û raste, tu cya sî tune,
Porê serê min wê dişewitin,
Paîze zûda vir simil daye,
Havîné ez ser piştî xwe dibim.*

1975
Mîkaêlê Reşîd

